

Центральноукраїнський національний технічний університет
Кафедра економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики

ЮРИСПРУДЕНЦІЯ ТА ЮРИДИЧНІ ЗАКЛАДИ ЄВРОСОЮЗУ

Термінологічний словник

до вивчення дисципліни

для студентів всіх форм навчання
за спеціальностями 075 “Маркетинг”
та 051 “Економіка” (спеціалізація “Економічна кібернетика”).

Кропивницький – 2020

Бойко С. В. Юриспруденція та юридичні заклади Євросоюзу: термінологічний словник до вивчення дисципліни для студентів всіх форм навчання за спеціальностями 075 “Маркетинг” та 051 “Економіка” (спеціалізація “Економічна кібернетика”) - Кропивницький: ЦНТУ, 2020. 64 с.

Рецензент: д.е.н., професор кафедри економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики Жовновач Р.І.

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики протоколом № 1 від “28” серпня 2020 року

Термінологічний словник призначений для студентів всіх форм навчання за спеціальностями 075 “Маркетинг” та 051 “Економіка” (спеціалізація “Економічна кібернетика”) для вивчення дисципліни “Юриспруденція та юридичні заклади Євросоюзу”

© Бойко С.В., 2020 рік

Вступ

Термінологічний словник призначений для студентів всіх форм навчання за спеціальностями 075 “Маркетинг” та 051 “Економіка” (спеціалізація “Економічна кібернетика”) для вивчення дисципліни “Юриспруденція та юридичні заклади Євросоюзу”.

Словник термінів і визначень є одним зі складових елементів методичного забезпечення дисципліни. Він призначений для самостійної роботи студентів, підготовки до практичних занять і проведення підсумкового контролю з курсу “Юриспруденція та юридичні заклади Євросоюзу”.

Предметом вивчення дисципліни є правові аспекти діяльності Європейського Союзу, інститути та повноваження ЄС.

Метою вивчення дисципліни є формування у студентів сучасного розуміння студентами сутності юриспруденції, міжнародного права, та європейського права зокрема. Вивчення історичного розвитку Європейського Союзу, основних інституцій ЄС та їх повноважень, принципи та особливості дій європейського права, співвідношення європейського та національного права, знайомство із засобами правового захисту в законодавстві ЄС, означення питань вільного пересування товарів, свободи пересування осіб, знайомство з питаннями антимонопольного права в межах ЄС, та проблемою трансформації європейського права в законодавство України.

Завданням дисципліни вивчення основних понять та характеристик юриспруденції, міжнародного та європейського права; засвоєння основних інституцій ЄС та їх повноважень, вивчення принципів та характеристик дій європейського права.

Алфавітний покажчик

№			Стор.
1	Амстердамський договір	<i>Treaty of Amsterdam</i>	9
2	Безпека харчових продуктів	<i>Food safety</i>	9
3	Безперервний розвиток	<i>Sustainable development</i>	9
4	Білі книги	<i>White Papers</i>	10
5	Бюджет ЄС	<i>Budget (EU Budget)</i>	10
6	Верховний представник з питань спільної зовнішньої та безпекової політики	<i>High Representative for the CFSP</i>	10
7	Власні ресурси	<i>Own resources</i>	11
8	Генеральні директорати	<i>Directions General, DG</i>	11
9	Генетично модифіковані організми, ГМО	<i>Genetically modified organisms, GMOs</i>	12
10	Гімн Європи	<i>European Anthem</i>	12
11	Глобалізація економіки	<i>Globalisation of the economy</i>	12
12	Громадянство Європейського Союзу	<i>Citizenship of the Union</i>	12
13	Гуманітарна допомога	<i>Humanitarian aid</i>	13
14	Декларація Шумана	<i>Schuman Declaration</i>	13
15	День Європи	<i>Day of Europe</i>	13
16	Директива	<i>Directive</i>	13
17	Добробут тварин	<i>Animal welfare</i>	13
18	Договір з соціальної політики	<i>Social Policy Agreement</i>	14
19	Договір про Європейський Союз	<i>Treaty on European Union</i>	14
20	Договір про заснування Європейської Спільноти	<i>Treaty Establishing the European Community</i>	14
21	Доробок Спільноти	<i>Acquis communautaire/Community acquis</i>	14
22	Економічна політика	<i>Economic policy</i>	14
23	Економічний та монетарний союз	<i>Economic and Monetary Union</i>	15
24	Електронна Європа	<i>eEurope</i>	15
25	Євровійсько	<i>Eurocorps</i>	15
26	Європа a la carte (“Меню” стратегій розвитку європейських країн)	<i>Europe “à la carte”</i>	16
27	Європа концентричних кіл	<i>Concentric circles</i>	16
28	Європа регіонів	<i>Europe of regions</i>	17
29	Європа різних швидкостей	<i>‘Multi-speed’ Europe</i>	17
30	Європейська асоціація вільної торгівлі	<i>European Free Trade Association, EFTA</i>	17
31	Європейська валютна (монетарна) система	<i>European Monetary System, EMS</i>	17
32	Європейська грошова одиниця. Екю – євро	<i>European Currency Unit, ECU – EURO</i>	17
33	Європейська економічна зона	<i>European Economic Area</i>	18
34	Європейська Комісія	<i>European Commission</i>	18
35	Європейська Конституція	<i>European Constitution</i>	19
36	Європейська космічна агенція	<i>European Space Agency, ESA</i>	20
37	Європейська політика сусідства	<i>European Neighbourhood Policy</i>	20
38	Європейська політична співпраця	<i>European Political Cooperation, EPC</i>	20
39	Європейська Рада	<i>European Council, EC</i>	21

40	Європейська система центральних банків	<i>European System of Central Banks, ESCB</i>	21
41	Європейська стратегія зайнятості	<i>European Employment Strategy</i>	21
42	Європейська угода	<i>Europe agreement</i>	22
43	Європейська економічна спільнота	<i>European Economic Community, EEC</i>	22
44	Європейська спільнота з вугілля та сталі	<i>European Coal and Steel Community, ECSC</i>	22
56	Європейська спільнота з атомної енергії (Євратом)	<i>European Atomic Energy Community, EAEC (Euratom)</i>	22
46	Європейський банк реконструкції та розвитку	<i>European Bank for Reconstruction and Development, EBRD</i>	22
47	Європейський інвестиційний банк	<i>European Investment Bank</i>	23
48	Європейський інвестиційний фонд	<i>European Investment Fund, EIF</i>	23
49	Європейський Конвент	<i>European Convention</i>	23
50	Європейський конгрес	<i>Congress of Europe</i>	24
51	Європейський інспектор з захисту даних	<i>European Data Protection Supervisor, EDPS</i>	24
52	Європейський монетарний (валютний) інститут	<i>European Monetary Institute</i>	24
53	Європейський омбудсмен	<i>European Ombudsman</i>	24
54	Європейський Парламент	<i>European Parliament</i>	24
55	Європейський рух	<i>European Movement</i>	26
56	Європейський соціально-економічний комітет	<i>European Economic and Social committee</i>	26
57	Європейський соціальний фонд	<i>European Social Fund, ESF</i>	27
58	Європейський Союз	<i>European Union</i>	27
59	Європейський суд аудиторів (Рахункова палата)	<i>European Court of Auditors</i>	28
60	Європейський фонд регіонального розвитку	<i>European Regional Development Fund, ERDF</i>	28
61	Європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві	<i>European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, EAGGF</i>	28
62	Європейський фонд розвитку	<i>European Development Fund, EDF</i>	29
63	Європейський центральний банк	<i>European Central Bank</i>	29
64	Європейські партії	<i>European Parties</i>	29
65	Європейські Спільноти	<i>European Communities / EC</i>	29
66	Європол (Європейська поліція)	<i>Europol (European Police Office)</i>	30
67	Єврорегіон	<i>Euroregion</i>	30
68	Євроюст	<i>Eurojust</i>	30
69	Єдиний Європейський Акт	<i>Single European Act / SEA</i>	31
70	Єдиний зовнішній тариф	<i>Common External Tariff</i>	31
71	Зайнятість	<i>Employment</i>	31
72	Запобігання принцип	<i>Precautionary Principle</i>	31
73	Захист споживачів	<i>Consumer protection</i>	31
74	Західноєвропейський союз	<i>Western European Union</i>	32
75	Звіт Спаака	<i>Spaak Report</i>	32
76	Зелені книги	<i>Green Paper</i>	32
77	ІНОГЕЙТ	<i>INOGATE</i>	32
78	Інституції ЄС	<i>EU institutions</i>	33
79	Інтервенційна ціна	<i>Intervention price</i>	33

80	Інформаційне суспільство	<i>Information Society</i>	33
81	“ІСПА” програма	<i>ISPA</i>	33
82	Кваліфікована більшість	<i>Qualified Majority Voting / QMV</i>	34
83	Квестори	<i>Quaestors</i>	35
84	Киотський протокол	<i>Kyoto Protocol</i>	35
85	Класифікація витрат	<i>Classification of expenditure</i>	35
86	Комітет з економічних та соціальних питань	<i>Economic and Social Committee / ESC</i>	36
87	Комітет із зайнятості	<i>Employment Committee</i>	36
88	Комітет з питань політики та безпеки	<i>Political and Security Committee</i>	36
89	Комітет постійних представників/Корепер	<i>Coreper</i>	36
90	Комітет регіонів	<i>Committee of the Regions (CoR)</i>	36
91	Комітологія	<i>Comitology</i>	37
92	Конкуренція	<i>Competition</i>	38
93	Копенгагенські критерії	<i>Copenhagen criteria</i>	38
94	Котонуська угода	<i>Cotonou Agreement</i>	39
95	Країни Вишеградської угоди	<i>Vysegrad Countries</i>	39
96	Країни-кандидати	<i>Applicant countries, candidate countries</i>	39
97	Критерії вступу	<i>Accession Criteria</i>	39
98	Критерії конвергенції (зближення)	<i>Convergence Criteria</i>	39
99	Куденгофе-Калергі, Ріхард Ніколас, граф (1894–1972)	<i>Coudenhove-Kalergi, Richard Nicolaus, Count</i>	40
100	Лаекенська декларація	<i>Laeken Declaration</i>	40
101	“Леонардо да Вінчі” програма	<i>Leonardo da Vinci</i>	40
102	Лісабонська стратегія	<i>Lisbon Strategy</i>	40
103	Ломеська конвенція	<i>Lomé Convention</i>	41
104	Люксембурзький компроміс	<i>Luxembourg Compromise</i>	41
105	Люксембурзький процес	<i>Luxembourg Process</i>	41
106	Маастрихтський договір	<i>Maastricht Treaty</i>	41
107	“МЕДА” програма	<i>MEDA</i>	41
108	Мессінська конференція	<i>Messina Conference</i>	42
109	Митний союз	<i>Customs Union</i>	42
110	Міжурядова конференція	<i>Intergovernmental Conference</i>	42
111	“Молодь” програма	<i>Youth</i>	43
112	Моне Жан (1888–1979)	<i>Monnet Jean</i>	43
113	Монетарна політика	<i>Monetary Policy</i>	43
114	НАТО (Організація північноатлантичного договору)	<i>North Atlantic Treaty Organisation, NATO</i>	43
115	Недискримінації принцип	<i>Non-discrimination principle</i>	44
116	Ніщцький договір	<i>Treaty of Nice</i>	44
117	ОЛАФ: управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству	<i>OLAF, European Anti-fraud Office</i>	44
118	Освіта, фахова виучка та молодь	<i>Education, vocational training and youth</i>	45
119	Основоположні договори	<i>Founding treaties</i>	46
120	Офіційний вісник Європейського Союзу	<i>Official Journal of the European Union (OJ)</i>	46
121	Пакт про стабільність і зростання	<i>Stability and Growth Pact</i>	46
122	Паризький договір	<i>Treaty of Paris</i>	46

123	Петерсберзькі завдання	<i>Petersberg tasks</i>	47
124	Петиції	<i>Petitions</i>	47
125	Поглиблення	<i>Deepening</i>	47
126	Подвійна більшість	<i>Double majority</i>	47
127	Політика в галузі підприємництва	<i>Enterprise policy</i>	47
128	Положення про тимчасове обмеження прав	<i>Suspension clause</i>	48
129	Порогова ціна	<i>Threshold price</i>	48
130	Постанова	<i>Regulation</i>	48
131	Право	<i>Law</i>	48
132	Право на неучасть	<i>Opt out / Opting out</i>	48
133	Право Спільноти	<i>Community law</i>	49
134	Правові інструменти Спільноти	<i>Community legal instruments</i>	49
135	Правосуддя та внутрішні справи	<i>Justice and home affairs</i>	49
136	Прапор Європи	<i>European Flag</i>	49
137	Президентство Союзу	<i>Presidency of the Union</i>	50
138	“Програма 2000”	<i>Agenda 2000</i>	50
139	Процедура консультації	<i>Consultation Procedure</i>	50
140	Процедура погодження	<i>Assent Procedure</i>	51
141	Процедура співпраці	<i>Cooperation procedure</i>	51
142	Процедура спільного ухвалювання рішень	<i>Codecision procedure</i>	51
143	Рада Європейського Союзу	<i>Council of the European Union</i>	52
144	Римські договори	<i>Treaties of Rome</i>	52
145	Розширення	<i>Enlargement</i>	52
146	“САПАРД” програма	<i>SAPARD</i>	53
147	“Сократ” програма	<i>Socrates</i>	53
148	Соціальна глава	<i>Social Chapter</i>	53
149	Соціальна хартія	<i>Social Charter</i>	53
150	Соціальний протокол	<i>Social Protocol</i>	53
151	Соціально-економічний комітет	<i>Economic and Social Committee / ESC</i>	53
152	Спаак Поль-Анрі (1899–1972)	<i>Spaak Paul-Henri</i>	54
153	Спільна зовнішня та безпекова політика	<i>Common foreign and security policy (CFSP)</i>	54
154	Спільна оборонна політика	<i>Common defence policy</i>	54
155	Спільна позиція	<i>Common Position</i>	54
156	Спільна сільськогосподарська політика, ССП	<i>Common Agricultural Policy, CAP</i>	54
157	Спільна стратегія	<i>Common Strategy</i>	55
158	Спільна торговельна політика	<i>Common commercial policy</i>	55
159	Спільна транспортна політика	<i>Common transport policy</i>	55
160	Спільний ринок	<i>Common market</i>	55
161	“Стовпи” або підвалини ЄС	<i>Pillars of the European Union</i>	56
162	Структурні фонди та Фонд гуртування	<i>Structural Funds and Cohesion Fund</i>	56
163	Субсидіарність	<i>Subsidiarity</i>	57
164	Суд Європейських Спільнот	<i>Court of Justice of the European Communities</i>	57
165	Суд першої інстанції Європейських Спільнот	<i>Court of First Instance of the European Communities</i>	58
166	“ТАСІС” програма	<i>Tacis Programme</i>	58

167	“Телебачення без кордонів” директива	<i>Television without frontiers directive</i>	58
168	“ТЕМПУС” програма	<i>TEMPUS</i>	59
169	Тісніша співпраця	<i>Enhanced (closer) cooperation</i>	59
170	Транс’європейські мережі	<i>Trans-European Networks, TEN</i>	60
171	“Трійка”	<i>“Troika”</i>	60
172	“ФАРЕ” програма	<i>Phare</i>	60
173	Фонд гуртування	<i>Cohesion Fund / CF</i>	60
174	Хартія основних прав	<i>Charter of Fundamental Rights</i>	61
175	Чотири свободи	<i>Four freedoms</i>	61
176	Шенгенський договір та конвенція	<i>Schengen Agreement and Convention</i>	62
177	Шуман Роберт (1886-1963)	<i>Schuman Robert</i>	63
178	Ширша Європа	<i>Wider Europe</i>	63
179	Юриспруденція	<i>Jurisprudence</i>	63
180	Юридичний заклад	<i>Legal institution</i>	63
181	Яундеська конвенція	<i>Yaounde Convention</i>	63

Амстердамський договір

Treaty of Amsterdam

є результатом міжурядової конференції, яка розпочала свою роботу на засіданні Європейської Ради в Турині 29 березня 1996 р. Договір ухвалено на засіданні Європейської Ради в Амстердамі 16-17 червня 1997 р.; 2 жовтня 1997 р. його підписали міністри закордонних справ п'ятнадцяти держав-членів.

Набрав чинності 1 травня 1999 р. після ратифікації в усіх державах-членах згідно з національними конституційними вимогами.

З юридичного погляду вносить поправки у деякі положення Договору про ЄС, Договору про створення Європейської Спільноти та інших відповідних актів.

Безпека харчових продуктів

Food safety

Європейський Союз визначив безпеку харчових продуктів одним з головних пріоритетів своєї політики. Це основна мета, яку слід завважувати в різних сферах діяльності Спільноти, як-от спільна сільськогосподарська політика, зокрема та її ділянка, що стосується розвитку села; захист природного довкілля, охорона здоров'я, захист споживачів та внутрішній ринок.

Публічні дебати, зініційовані зеленою книгою про головні принципи безпеки харчових продуктів, привели до появи в січні 2000 року відповідної білої книги. Вона стала важливим кроком на шляху до ухвалення нового закону про харчові продукти. В цьому документі Комісія оголосила про розроблення правових рамок, які охоплюватимуть весь харчовий ланцюг – “від лану до столу” – відповідно до глобального, інтегрованого підходу. За цією логікою, безпека харчових продуктів – це й здоров'я тварин та їхнє харчування, захист тварин та їхній добробут, ветеринарний контроль і піклування про здоров'я рослин, і дотримання санітарних норм за обробки та приготування харчових продуктів. У Білій книзі також наголошується на необхідності діалогу зі споживачами, яких треба слухати, навчати й інформувати.

У лютому 2002 року ухвалено постанову, що заклала підвалини нового законодавства з безпеки харчових продуктів. Вона визначає п'ять основних загальних принципів:

- твердження про нерозривність усіх ланок харчового ланцюга;
- аналіз ризиків як наріжний камінь політики безпеки харчових продуктів;
- відповідальність операторів у цій сфері;
- можливість контролювати продукт на кожній стадії харчового ланцюжка;
- право громадян на точну й достовірну інформацію.

Цією ж постановою засновано Європейське агентство з безпеки харчових продуктів. Його основними завданнями є надання незалежних наукових висновків стосовно безпеки харчових продуктів, збір та аналіз даних про будь-які потенційні або наявні ризики та підтримка постійного діалогу з громадськістю.

Безперервний розвиток

Sustainable development

Концепція безперервного (гармонійного) розвитку розуміє таке економічне зростання, що може забезпечити добробут суспільства в коротко-, середньо- і, найголовніше, довгостроковій перспективі. В її основі лежить переконання, що задоволення сьогоденних потреб не повинно ставити під загрозу майбутній добробут. *Маастрихтський договір* підтвердив надзвичайно важливий для забезпечення безперервного розвитку принцип врахування проблем довкілля у розробці та реалізації політики в інших галузях (тому термін “гармонійний розвиток”, у сенсі гармонії з природою, ймовірно, точніше передає суть концепції “sustainable development”).

Стратегію безперервного розвитку Європейського Союзу ухвалили в травні 2001 року. Вона набула міжнародного виміру після схвалення Комісією в 2002 році всесвітнього партнерства заради безперервного розвитку. В серпні – вересні 2002 року на

всесвітньому саміті ООН з безперервного розвитку в місті Йоганнесбурзі (Південна Африка) були визначені нові цілі, робочі програми і терміни в таких сферах, як прісна вода, океани, рибні ресурси, біологічне різноманіття, хімічні речовини, енергетика, безперервний виробництво та споживання. Європейський Союз зобов'язався піти в цій галузі навіть далі визначених на саміті цілей.

Коли Європейська Комісія в новому складі заступила на посаду в листопаді 2004 року, ЄС вирішив переглянути свою стратегію безперервного розвитку з огляду на численні зміни, які сталися відколи її було ухвалено.

Білі книги

White Papers

Білі книги Європейської Комісії містять пропозиції щодо діяльності Спільноти. Це розроблені експертами та офіційними службами конкретні напрямки політики. У деяких випадках, появі білої книги передують публікація відповідної зеленої книги, мета якої – започаткувати консультаційний процес на європейському рівні. Прикладом можуть слугувати такі білі книги Комісії: про завершення формування спільного ринку; “Зростання, конкурентоспроможність і зайнятість”; про зближення законодавства асоційованих держав Центральної та Східної Європи у сферах, що стосуються спільного ринку тощо. Якщо Рада підтримує білу книгу, вона може стати програмою дій Союзу у відповідній сфері.

Бюджет ЄС

Budget (EU Budget)

Всі надходження ЄС та його видатки вносять до бюджету Спільноти на основі щорічних прогнозів. Втім винятком з цього правила є фінансування операційних витрат, пов'язаних з реалізацією положень розділів V та VI Договору про ЄС, яке може здійснюватися коштом країн-членів. В основу бюджету Спільноти покладено кілька принципів, зокрема:

- принцип об'єднання (всі надходження та видатки зводяться разом у єдиному документі);
- принцип річного періоду (операції бюджету стосуються бюджетного року);
- принцип збалансованості (видатки не можуть перевищувати надходження).

Комісія готує проект бюджету і направляє його в Раду міністрів, яка розділяє бюджетні повноваження з Європейським Парламентом. Від класифікація витрат залежить, котра з цих двох інституцій визначатиме долю тієї чи іншої статті. Проте бюджет загалом затверджує або відхиляє Європейський Парламент; закон про бюджет набуває чинності після того, як його підписує президент Парламенту. Якщо Парламент не затверджує бюджет, Спільнота функціонує за місячним бюджетом, розрахованим на торішній базі, аж доки не буде ухвалений новий бюджет.

На 2003 рік (останній рік перед розширенням ЄС) бюджет Спільноти був визначений у розмірі 97,5 млрд. євро. Близько половини бюджетних коштів витрачається на виконання завдань спільної сільськогосподарської політики ЄС; ще третина спрямовується на структурні заходи – розвиток найбідніших регіонів, соціально-економічна перебудова проблемних регіонів та боротьба з безробіттям. Решта коштів (приблизно 20%) розподіляються між внутрішніми потребами (науково-дослідні програми, енергетика, ядерна безпека, охорона довкілля, освіта і професійна підготовка, молодіжні та культурні програми, захист споживачів, транс'європейські мережі тощо) та зовнішньою діяльністю Союзу (зокрема, допомога країнам-кандидатам і третім країнам).

Спершу бюджет організації формувався з внесків країн-членів, але на початку 1970-х років була створена система власних ресурсів Спільноти.

Починаючи з 1988 року, річний бюджет ЄС визначається згідно з середньотерміновими фінансовими перспективами (перспективний фінансовий прогноз), які обмежують річні витрати. Бюджет ЄС на період від 2021 до 2027 років перевищує трильйон євро, також затверджено фінансовий інструмент відновлення після коронакризи «Нове покоління ЄС»

емністю 750 мільярдів євро. Лідери ЄС також погодили принципи зумовленості фінансування ключових бюджетних програм ЄС дотриманням у країнах ЄС принципів верховенства права та бюджетної дисципліни.

Верховний представник з питань спільної зовнішньої та безпекової політики

High Representative for the CFSP

Посаду Верховного представника з питань спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) створили згідно з Амстердамським договором (набув чинності 1 травня 1999 року). Цю посаду обіймає генеральний секретар Ради ЄС, він допомагає країні-президентові в розв'язанні питань, пов'язаних зі спільною зовнішньою та безпековою політикою. Верховний представник має зробити позицію Союзу на міжнародній арені помітнішою та чіткішою завдяки її "персоніфікації". Іноді його називають "пан/пані СЗБП" (Mr/Ms CFSP).

Верховний представник допомагає розробляти, готувати та виконувати політичні рішення Ради. На запит президента Ради може вести діалог з третьою стороною від імені Ради. Відколи запровадили посаду Верховного представника з питань СЗБП, роботою генерального секретаріату Ради опікується заступник генерального секретаря.

Європейська Конституція передбачає створення посади міністра закордонних справ ЄС, яка поєднає функції Верховного представника з питань СЗБП і члена Комісії з зовнішніх відносин.

Власні ресурси

Own resources

Кошти, що перераховують держави-члени у бюджет ЄС для фінансування його витрат.

Спершу бюджет ЄС, як будь-якої міжнародної організації, залежав від внесків країн-членів. Однак 21 квітня 1970 року було ухвалене рішення про створення власних ресурсів. З 1 січня 1978 року бюджет ЄС формується тільки з власних ресурсів.

Зазвичай виділяють чотири види власних ресурсів:

- мито на імпорт з третіх країн сільськогосподарської продукції та збори в рамках спільної організації ринку цукру (зокрема, на виробництво і зберігання);
- митні збори внаслідок застосування спільного митного тарифу на імпорт з третіх країн;
- "ПДВ-джерело": відрахування від надходжень податку на додану вартість до національних бюджетів за гармонізованою ставкою. Вона становила 1% до 1999 року, та після ухвалення у вересні 2000 року нового рішення про власні ресурси, зменшилась до 0,75% у 2002 та 2003, і 0,5% у 2004. База відрахувань не може перевищувати 50% ВВП країни;
- так званий додатковий ресурс, оскільки його обсяг встановлюється залежно від трьох інших джерел наповнення бюджету. Він спирається на реальну платоспроможність держави-члена і полягає у відрахуванні певного відсотка від ВВП країни.

Перші два види надходжень називають традиційними власними ресурсами, з них починається формування власного бюджету ЄС. ПДВ-джерело запровадили 1979 року, а "додатковий ресурс" – 1988 року.

2002 року дохідна частина бюджету ЄС становила 95,6 мільярда єврів, 43% яких – це відрахування від ВВП, 38,3% – з "ПДВ-джерела", 14,8% – стягнення спільного мита, 1,8% – сільськогосподарські збори. Власні ресурси не повинні перевищувати 1,27% від сукупного ВВП держав-членів.

Існують ще й інші, хоча й менш вагомні джерела наповнення бюджету ЄС, а саме: надлишок з попереднього року; податки на прибутки службовців Євросоюзу; штрафи, які стягує Комісія, за порушення законів ЄС.

Генеральні директорати

Directions General, DG

Головні адміністративні підрозділи Комісії. Службовці Комісії організовані у генеральні директорати (ГД) та служби (наприклад, юридична служба). Кожний ГД відповідає за котрийсь напрямок політики Союзу. Очолює ГД генеральний директор, підпорядкований відповідному члену Комісії. Однак кількість і коло повноважень генеральних директоратів не обов'язково збігаються з кількістю та повноваженнями членів Комісії (кількість ГД змінюється, наразі їх близько 30). Один член Комісії може мати у своєму підпорядкуванні кілька ГД, а коло обов'язків одного ГД може поширюватись на кількох членів Комісії. Член Комісії може взагалі не мати генерального директорату. Генеральні директорати готують проекти законодавчих пропозицій Комісії.

Генетично модифіковані організми, ГМО

Genetically modified organisms, GMOs

Генетично модифікованими називають організми, генетичний матеріал (ДНК) яких змінювався не внаслідок відтворення та/або природної рекомбінації, а через додавання модифікованого гена чи гена іншого біологічного виду або різновиду організмів.

Законодавство Спільноти щодо ГМО існує з 1998 року. У своїх діях у цій сфері ЄС прагне, дотримуючись правил єдиного ринку, захистити здоров'я людей і природне довкілля. Є закони про використання, поширення, збут ГМО та виявлення їх у продуктах. Крім того, ЄС ухвалив заходи з впровадження положень Картагенського протоколу з біобезпеки про транскордонне розповсюдження ГМО.

Після п'ятирічного мораторію, Комісія знову дозволила ГМО в травні 2004 року. Перш, ніж потрапити на ринок ЄС, генетично модифікований продукт зазнає суворої перевірки. Здійснюється така перевірка в лабораторіях, що належать до європейської мережі Спільного дослідного центру Європейської Комісії. Крім того, законодавство ЄС чітко регламентує принципи маркування продуктів з вмістом ГМО.

У вересні 2004 року Комісія вперше дозволила продаж і вирощування генетично модифікованого насіння, зареєструвавши 17 нових різновидів кукурудзи в Каталозі ЄС з різноманіття видів сільськогосподарських рослин.

Гімн Європи

European Anthem

“Ода радості” – музика фіналу Дев'ятої симфонії Людвіґа ван Бетховена, написаного на вірші Фрідріха Шіллера. 1972 року вона стала офіційним гімном Ради Європи, а 1985 року глави держав та урядів Європейського Союзу затвердили “Оду радості” як гімн ЄС. Він призначений не для того, щоб замінити національні гімни держав-членів, а швидше відзначити їхні спільні цінності та їхню єдність і різноманіття.

Глобалізація економіки

Globalisation of the economy

Європейська Рада в Турині (Італія) назвала економічну глобалізацію однією з головних проблем, що постали перед Європейським Союзом наприкінці ХХ століття. Термін “економічна глобалізація” означає процес дедалі більшої всесвітньої економічної інтеграції, головними рушійними силами якого є:

- лібералізація міжнародної торгівлі та руху капіталів;
- зростання темпів технологічного прогресу та формування інформаційного суспільства;
- дерегулювання.

Ці три чинники посилюють один одного: технологічний прогрес стимулює міжнародну торгівлю, а можливість торгувати по всьому світу сприяє поширенню технологічного прогресу. Водночас дерегулювання стимулює розвиток нових технологій та усуває

перешкоди для торгівлі. Втім дехто вважає, що технологічний прогрес створює для підприємців можливості оминати національне регулювання.

Громадянство Європейського Союзу

Citizenship of the Union

визначається наявністю громадянства однієї з його країн-членів. Іншими словами, будь-який громадянин держави ЄС вважається громадянином Союзу. Окрім прав та обов'язків, визначених в Договорі про створення Європейської Спільноти, громадянство Союзу означає чотири спеціальних права:

- свобода пересування та проживання будь-де на території держав Союзу;
- право голосувати та висувати свою кандидатуру на виборах до місцевих органів управління та до Європейського Парламенту в країні проживання;
- дипломатичний і консульський захист з боку органів будь-якої держави ЄС в третій країні, де немає представництва рідної країни громадянина ЄС;
- право на подання скарги європейському *омбудсменові*.

Запровадження поняття "громадянин ЄС", звісно, не означає скасування національного громадянства. Воно доповнює його і дозволяє людині краще усвідомити свою приналежність до Європейського Союзу.

Гуманітарна допомога

Humanitarian aid

Європейський Союз загалом (Комісія та країни-члени) наразі є одним з найбільших донором гуманітарної допомоги у світі.

Останнім часом надання гуманітарної допомоги як частина зовнішньої діяльності Європейської Спільноти набуло особливого значення. Це пов'язано зі збільшенням кількості кризових ситуацій на планеті та прагненням Співтовариства відігравати провідну роль у міжнародних гуманітарних місіях. З цією метою 1992 року був створений Офіс гуманітарної допомоги Європейської Комісії (European Commission's Humanitarian Aid Office, ECHO). Його завданням є надання термінової допомоги (продуктів, матеріалів та практичної участі) жертвам природних і суспільних катастроф і конфліктів за межами Союзу. Надання такої допомоги базується на принципах недискримінації, неупередженості та гуманності. Вона розподіляється партнерами Офісу, а саме, недержавними організаціями, агенціями гуманітарної допомоги ООН та інших міжнародних організацій.

Декларація Шумана

Schuman Declaration

пропозиція міністра закордонних справ Франції Роберта Шумана, оприлюднена 9 травня 1950 р., щодо об'єднання під єдиним керуванням вугільних і сталеплавильних ресурсів передовсім Франції та Німеччини, а також інших європейських країн, і створення Європейської спільноти з вугілля та сталі. Заклала підґрунтя європейської інтеграції.

День Європи

Day of Europe

Від 1985 року за рішенням Європейської Ради, країни ЄС відзначають 9 травня – у день оголошення "декларації Шумана" – офіційне свято, День Європи.

Директива

Directive

тип законодавчого акта Європейського Союзу. На відміну від постанови чи рішення, інструментів прямої дії, директива запроваджується через національне законодавство. Вона зобов'язує державу-члена у певний термін вжити заходів, спрямованих на досягнення визначених у ній цілей. Директиви – підпорядкований інструмент, вони

повинні відображувати положення договорів, але вони так само, як і договори, мають верховенство над національним правом. Тож якщо якась країна не запровадила вчасно відповідну директиву до національного законодавства, вона однаково має силу закону в цій країні, і її порушення може бути оскаржено в Суді ЄС.

Добробут тварин

Animal welfare

Тварини також мають відчуття, і треба намагатися не завдавати їм зайвих страждань.

Вперше тема добробуту тварин постала в протоколі до Амстердамського договору (1997).

Протокол “Про захист і добробут тварин” запроваджує нові засади діяльності ЄС у цій сфері. Він визнає тварин істотами, що мають відчуття, і зобов’язує європейські інституції, розробляючи та реалізуючи політику Спільноти, дбати про їхній добробут.

Законодавство регулює питання добробуту тварин у трьох сферах: вирощування, перевезення та забій тварин. Головний принцип полягає в тому, щоб не завдавати тваринам жодних зайвих страждань. До загальної стратегії харчової безпеки включена вимога зважати на добробут тварин і в інших галузях політики (сільське господарство, транспорт, внутрішній ринок і дослідницька діяльність).

Співпрацюючи з відповідними владними структурами країн-членів, Інспекція в галузі харчових продуктів та ветеринарії наглядає за дотриманням законів Спільноти.

Договір з соціальної політики

Social Policy Agreement

Див. “Соціальна хартія”.

Договір про Європейський Союз

Treaty on European Union

Див. *Маастрихтський договір*

Договір про заснування Європейської Спільноти

Treaty Establishing the European Community

Див. *Римські договори*

Доробок Спільноти

Acquis communautaire/Community acquis

правовий доробок Європейської Спільноти.

Це сукупність спільних прав і зобов’язань, обов’язкових до виконання в усіх країнах – членах ЄС. Доробок постійно змінюється і узагальнюється. Він охоплює:

- зміст, принципи та політичні цілі угод;
- закони, ухвалені на виконання угод, та рішення Суду ЄС;
- декларації та резолюції Союзу;
- заходи в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики;
- заходи у сфері правосуддя та внутрішніх справ;
- міжнародні угоди, укладені Спільнотою, а також державами-членами між собою у сфері діяльності Союзу.

Отже, доробок Спільноти розуміє не лише закони Спільноти у вузькому розумінні, але й усі акти, прийняті в рамках другого і третього “стовпів” Європейського Союзу, і визначені в договорах спільні цілі.

Перш ніж вступити до Європейського Союзу, країни-заявники повинні прийняти доробок Спільноти. Винятки можливі лише за особливих обставин, і їхня сфера обмежена. Союз сповнений рішучості зберегти доробок Спільноти у його цілісності та розвивати його далі.

Економічна політика

Economic policy

Економічний та монетарний союз (ЕМС) передбачає ретельне погодження економічних політик всіх країн-членів, що потребує спільних дій. Практично це відбувається так: на основі рекомендацій Комісії Рада міністрів кваліфікованою більшістю ухвалює проект і надсилає його Європейській Раді. Зважаючи на її висновки, Рада, знов-таки кваліфікованою більшістю, ухвалює рекомендацію, де формулює головні напрямки економічної політики країн-членів і Спільноти загалом, та інформує про це Європейський Парламент (стаття 99 Договору про заснування Європейської Спільноти). Це щорічне ухвалення головних напрямків – основний елемент координації економічних політик Союзу.

Окрім головних напрямків, у положеннях Договору про заснування Європейської Спільноти (Розділ VII, статті 98-104) зазначені інші засоби економічної політики. Зокрема такі:

- багатосторонній нагляд: через Раду міністрів країни-члени наглядають за економічним розвитком і виконанням головних напрямків економічної політики; вони можуть адресувати рекомендації урядові держави-члена, яка не справляється з виконанням завдань основних напрямків;
- процедура надлишкового дефіциту: країни-члени повинні уникати надмірного дефіциту бюджету, і дотримання цього принципу забезпечує Комісія; стаття 104 визначає відповідну процедуру, умови її застосування, винятки та наслідки, зокрема штрафи;
- фінансова підтримка: якщо країна-член переживає значні труднощі, Рада, за певних умов, може надати їй фінансову підтримку;
- заборона перебирати на себе зобов'язання інших країн-членів: ні Співтовариство, ні країни-члени не можуть брати на себе зобов'язання інших країн-членів;
- заборона пільгового доступу: заборонено надавати будь-яким громадським або державним органам чи підприємствам пільговий доступ до джерел фінансування.

Розділ VII Договору про заснування Європейської Спільноти містить також засадні положення щодо Європейського центрального банку (статті 112-115) та перехідні положення, що регулюють різні етапи впровадження Економічного та монетарного союзу (статті 116-124).

Економічний та монетарний союз

Economic and Monetary Union

процес гармонізації економічної та монетарної політики країн-членів Союзу з метою запровадження єдиної валюти – євра.

Був предметом обговорення однієї з двох міжурядових конференцій, які завершили свою роботу в Маастрихті в грудні 1991 року.

У Договорі про ЄС (Маастрихтська угода) передбачається досягнення Економічного та монетарного союзу (ЕМС) трьома етапами:

- перший етап (1.07.90 – 31.12.93): вільний рух капіталу між країнами ЄС, тісніша координація економічної політики та співпраця центральних банків;
- другий етап (1.01.94 – 31.12.98): зближення економічної та монетарної політики країн-членів (заради забезпечення стабільності цін і систем державних фінансів), і створення Європейського валютного інституту та Європейського центрального банку (1998 року);
- третій етап (з 1.01.99): остаточне визначення обмінних курсів та запровадження єдиної валюти на валютних ринках і в безготівкових розрахунках; від 1 січня 2002 року введення готівкового євро.

Згідно з Договором про ЄС, для участі в третьому етапі ЕМС держави-члени повинні відповідати кільком критеріям, так званим “критеріям конвергенції”. З дванадцяти країн, які висловили бажання брати участь у третьому етапі ЕМС, 1 січня 1999 року виконали вимоги критеріїв конвергенції тільки одинадцять. Греція приєдналася до них пізніше, 1 січня 2001 року. Три “старі” держави ЄС поки що залишаються поза межами зони євра: Сполучене Королівство і Данія скористалися правом на неприєднання, що засвідчив протокол до Договору про ЄС, Швеція ж відклала рішення. Десять нових членів, які вступили до ЄС 1 травня 2004 року, автоматично стали членами ЕМС, але з обмеженим статусом – до зони євро вони поки що не приєдналися.

1 січня 2002 року банкноти та монети нової валюти були запроваджені в обіг у дванадцятьох країнах ЄС, поступово замінюючи національні валюти. 28 лютого 2002 року завершився перехідний період подвійного обігу національних валют і євра. Тепер євро – єдина валюта для понад 300 мільйонів європейців. Подальший успіх Економічного та монетарного союзу пов'язаний з дотриманням бюджетної дисципліни та точнішої координації економічних політик країн-членів.

Електронна Європа

eEurope

Ініціативу “Електронна Європа” започаткувала Європейська Комісія в грудні 1999 року та підтримала Європейська Рада в Лісабоні в березні 2000 року. Ухвалений пізніше документ – “Електронна Європа – інформаційне суспільство для всіх” – становить частину так званої “Лісабонської стратегії”, згідно з якою до 2010 року економіка Європейського Союзу має стати найконкурентнішою і найдинамічнішою в світі. На шляху до “електронної Європи” ініціатива визначила такі ключові цілі:

- привести цифрові технології та інтернет до кожного громадянина, в кожному оселю, школу, підприємство та державну установу;
- подолати цифрову “неписьменність” у Європі через культуру підприємництва, відкрити до застосування нових інформаційних технологій;
- забезпечити соціальну лояльність інформаційного суспільства.

Щоб виконати ці завдання, Комісія ухвалила в травні 2000 року план дій “Електронна Європа 2002”, а в червні його затвердила Європейська Рада у м. Фейрі (Португалія). Головні заходи мали на меті заохочувати користування інтернетом, робити його дешевшим, швидшим та безпечнішим і залучати до цього людські й фінансові ресурси.

У червні 2001 року додався план дій “Електронна Європа+” для країн-кандидатів, а в червні 2002 року Європейська Рада в м. Севільї (Іспанія) ухвалила вже наступний план дій – “Електронна Європа 2005”.

Програма «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» (Програма EGAP) реалізується протягом 2015–2023 років Фондом Східна Європа та Фондом Innovabridge у партнерстві з Міністерством цифрової трансформації України. Програма впроваджується за підтримки Швейцарії, що надається через Швейцарську агенцію розвитку та співробітництва (SDC). Цільовими регіонами є Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Луганська та Одеська області. Робота триває за двома ключовими компонентами: розвиток електронних послуг та електронної демократії як на національному рівні, так і в регіонах України (або на рівні громад).

Євровійсько

Eurocorps

Євровійсько засноване на 59-ому франко-німецькому саміті в місті Ла-Рошелі (Франція) 21-22 травня 1992 року. Відтоді до нього приєдналися ще три країни: Бельгія, Іспанія та Люксембург. Генеральний штаб Євровійська, в роботі якого беруть участь також представники Австрії, Греції, Італії, Нідерландів, Сполученого Королівства, Фінляндії, а ще Канади, Польщі й Туреччини, розташований у Страсбурзі (Франція). Євровійсько

може бути залучене для виконання гуманітарних місій, евакуації громадян країн-членів і миротворчих операцій під егідою ООН чи ОБСЄ.

Наразі в Євровійську близько 7000 офіцерів та 60000 солдатів. Від червня 2001 року використовується як сили швидкого реагування, що знаходяться в розпорядженні Європейського Союзу та НАТО. Редакція "Білої книги" 2016 року передбачає ширші можливості використання Бундесверу всередині Німеччини, які не вимагають внесення змін до Основного Закону. У документі, зокрема, зазначається, що уряд вважає конституційним використання Бундесверу у випадку серйозної терористичної загрози.

Європа a la carte ("Меню" стратегій розвитку європейських країн)

Europe "à la carte"

модель європейської інтеграції, за якою держави самі обирають, чи брати участь у певній конкретній інтеграційній ініціативі, чи ні. Такої моделі дотримувався, наприклад, британський уряд, використовуючи так зване "право на неучасть" (opt-out) щодо положень "Соціального пакету" Маастрихтського договору. Цей термін відбиває ідею неоднакового методу інтеграції, який дозволяє країнам-членам вибирати стратегії, "як з меню", і залучатися до їх реалізації. Ця модель може становити загрозу всьому процесові європейської інтеграції, отже, має бути хоча б мінімальна кількість спільних цілей країн-членів ЄС. Інша назва – модель "змінної геометрії" євроінтеграції.

Європа концентричних кіл

Concentric circles

концепція поділу Європи на групи країн за ступенем інтегрованості.

Такий підхід можна застосовувати не тільки до інтеграційної структури самого Європейського Союзу. Деякі відомі діячі пропонують такий, наприклад, поділ: "коло єдиного законодавства" (країни-члени ЄС), "суміжне коло" (країни, що очікують вступу в ЄС) та "особливі кола" – країни, з якими планується поглиблення співпраці в тій чи іншій сфері (валютне коло, коло спільної безпеки тощо).

Європа регіонів

Europe of regions

цей термін означає концепцію, яка цілковито протистоїть централістичній концепції творення загальноєвропейських інституцій і передбачає активну участь регіонів країн Європи у владних функціях Євросоюзу. Значне зростання регіоналізму та децентралізаційних тенденцій було характерне для 1980-х рр. Особливо активними на європейському рівні були федеральні землі Німеччини й автономні провінції Іспанії. 1985 року, напередодні фундаментальних змін в Європейській Спільноті, окремі регіони з власної ініціативи об'єдналися й створили Асамблею європейських регіонів – пан'європейський орган, що прагнув до формалізації своєї участі у справах ЄС. Та Асамблея виявилась завеликою і громіздкою, а деякі регіони в її складі навіть не входили до Європейської Спільноти. Натомість Договір про ЄС передбачив створення Комітету регіонів як дорадчого органу.

Європа різних швидкостей

'Multi-speed' Europe

термін, що використовується на позначення ідеї про можливість різних темпів інтеграції для різних країн.

Тобто ті держави-члени, що мають бажання й можливості, за згоди всіх інших, можуть швидше просуватися в інтеграційному процесі в певній сфері. Передбачається, що решта згодом приєднається до них.

Термін "Європа різних швидкостей" вперше з'явився у звіті Тіндемманса (1975) і відбивав ситуацію, коли не всі держави-члени можуть або хочуть інтегруватися однаковими темпами. При цьому виникає потреба узгодити інтереси різних груп держав. Загалом пропозиції "звіту Тіндемманса" відхилили, однак запроваджуючи європейський механізм

обмінних курсів (наприкінці 1970-х рр.), різношвидкісну інтеграцію вперше дозволили в рамках Європейської валютної (монетарної) системи.

Європейська асоціація вільної торгівлі

European Free Trade Association, EFTA

створена 1960 року за ініціативою Британії, як альтернатива Європейській Економічній Спільноті. Початково до складу Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) крім Британії, увійшли Австрія, Данія, Норвегія, Португалія, Швеція та Швейцарія; пізніше до них приєдналися Ісландія, Ліхтенштейн і Фінляндія. Пізніше всі, крім чотирьох, члени ЄАВТ вступили до ЄС: Британія й Данія – 1973 року, Португалія – 1986-го, Австрія, Фінляндія та Швеція – 1995 року. Нині в складі ЄАВТ чотири країни – Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія, три з яких (крім Швейцарії) є членами Європейської економічної зони з державами ЄС.

Європейська валютна (монетарна) система

European Monetary System, EMS

запроваджена 1979 р. у відповідь на значні коливання світових валют, з метою створення в Європі зони відносної монетарної стабільності. Об'єднала валюти держав-учасниць через механізм обмінних курсів, який регулював їхні відхилення від "європейської грошової одиниці" – екю (European Currency Unit, ECU). Після непевного старту, європейська монетарна система (ЄМС) допомогла країнам-учасникам боротися з інфляцією та відновити економічне зростання; стала перехідним етапом на шляху до економічного та монетарного союзу.

Європейська грошова одиниця. Екю – євро

European Currency Unit, ECU – EURO

Грошову одиницю екю запроваджено 1979 р. як центральний елемент Європейської монетарної системи задля підтримки механізму обмінних курсів. В її основу покладено зважений кошик валют. Від 1 січня 1999 року запроваджено євро за курсом 1 екю=1 євро. Готівковий обіг євра – від 1 січня 2002 року. Назву "євро" було узгоджено 15-16 грудня 1995 року на Мадридському саміті.

Європейська економічна зона

European Economic Area

зона вільної торгівлі; включає ЄС та країни Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), крім Швейцарії; не поширюється на риболовлю та сільське господарство. Угода про європейську економічну зону (ЄЕЗ) набула чинності 1994 року (підписана 1992 року). Згідно з угодою, країни ЄАВТ – ЄЕЗ (Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн) запроваджують до національних законодавств правовий доробок Спільноти в усіх галузях, на які поширюється ЄЕЗ. В органах ухвалювання рішень ЄС Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн мають лише дорадчий голос; вони беруть участь у фінансуванні структурних фондів ЄС. Керівним органом ЄЕЗ є Рада, що збирається двічі на рік.

Відповідно до угоди про ЄЕЗ, розширення ЄС потягло за собою і розширення ЄЕЗ. Таким чином, наразі європейська економічна зона охоплює 28 країн.

Європейська Комісія

European Commission

унікальна інституція Європейського Союзу, що не має аналогів у національних системах урядування.

Європейську Комісію (Комісію) часто представляють як виконавчий орган ЄС, хоч насправді вона має обмежені повноваження та можливості втілювати політику ЄС. Точніше роль Комісії відбиває неформальна назва "двигун європейської інтеграції". І не лише тому, що в рамках повноважень першого стовпа вона має майже виняткове право на законодавчу ініціативу, але також і через її історію, склад, культуру й радше європейський, ніж національний, світогляд. Крім того, Комісія наглядає за тим, щоб не

порушувались угоди, і традиційно захищає інтереси малих держав-членів. Відповідно до записаного в угодах Комісія має:

- розробляти й пропонувати законодавчі акти;
- керувати запровадженням політики Спільноти;
- розпоряджатися бюджетом;
- підтримувати зовнішні відносини;
- наглядати за дотриманням законів Спільноти;
- вказувати шляхи та перспективи розвитку.

Комісія складається з двадцяти п'яти незалежних членів (по одному від кожної країни-члена), разом з президентом і п'ятьма віце-президентами. Комісію призначають на п'ятирічний термін за згоди країн-членів, рішення про її призначення ухвалює Європейський Парламент. Комісії допомагає в роботі адміністрація, до якої входять генеральні директорати та генеральний секретаріат.

Склад Європейської Комісії (31.12.19-31.10.24):

президент	Урсула фон дер Ляен	Ursula von der Leyen	(Germany)
	Тьєррі Бретон	Thierry BRETON	(France)
віце-президент, інституційні відносини та комунікаційна стратегія	Хелена Даллі	Helena DALLI	(Malta)
віце-президент, промисловість та підприємництво	Валдіс Домбровскіс	Valdis DOMBROVSKIS	(Latvia)
віце-президент, транспорт	Еліза Ферейра	Elisa FERREIRA	(Portugal)
віце-президент, адміністративні справи, контрольно-ревізійне управління	Марія Габріел	Mariya GABRIEL	(Bulgaria)
віце-президент, юстиція, свобода й безпека	Паоло Гентілоні	Paolo GENTILONI	(Italy)
інформаційне суспільство та ЗМІ	Йоганнес Ган	Johannes HAHN	(Austria)
охорона довкілля	Філ Хоган	Phil HOGAN	(Ireland)
економіка та монетарні справи	Ільва Йогансон	Ylva JOHANSSON	(Sweden)
регіональна політика	Вера Юрова	Věra JOUROVÁ	(Czech Republic)
риболовля та мореплавство,	Стелла Кіріакідес	Stella KYRIAKIDES	(Cyprus)
фінансове планування та бюджет	Янес Ленарчич	Janez LENARČIČ	(Slovenia)
наука й дослідження	Дідьє Рейндерс	Didier REYNDERS	(Belgium)
освіта, професійна підготовка, культура й багатомовність	Маргаритіс Шинас	Margaritis SCHINAS	(Greece)
охорона здоров'я і захист споживачів	Ніколас Шміт	Nicolas SCHMIT	(Luxembourg)
розширення	Марош Шефчович	Maroš ŠEFČOVIČ	(Slovakia)
розвиток і гуманітарна допомога	Кадрі Сімсон	Kadri SIMSON	(Estonia)
податки й митний союз	Віргініюс Шінкевічус	Virginijus SINKEVIČIUS	(Lithuania)
конкуренція	Дубравка Шуїца	Dubravka ŠUICA	(Croatia)
сільське господарство й розвиток села	Франс Тіммерманс	Frans TIMMERMANS	(Netherlands)

зовнішні відносини й політика сусідства	Ютта Урпілайн	Jutta URPIILAINEN	(Finland)
внутрішній ринок і послуги	Адіна Валеан	Adina VĂLEAN	(Romania)
зайнятість, соціальні справи й рівні можливості	Олівер Варгелі	Olivér VÁRHELYI	(Hungary)
торгівля	Маргрет Вестагер	Margrethe VESTAGER	(Denmark)
енергетика	Януш Войцеховські	Janusz WOJCIECHOWSKI	(Poland)

Європейська Конституція

European Constitution

Проект Конституції ЄС, підготовлений спеціально для цього створеним Конвентом (див. також Лаекенська декларація), упродовж року широко обговорювався публічно і на міжурядовій конференції, зазнав певних змін, і зрештою був ухвалений 18 червня 2004 року главами держав та урядів 25 країн ЄС. Урочисте підписання Конституційного договору відбулося 29 жовтня 2004 року в Римі; він набуде чинності після ратифікації в усіх країнах Європейського Союзу.

Конституційний договір покликаний спростити правовий доробок Спільноти шляхом заміни всіх попередніх договорів єдиним, узагальнення законодавчої процедури, зменшення правових інструментів та уточнення повноважень Союзу. Серед головних нововведень Конституції – юридичний статус ЄС; запровадження посади президента Європейської Ради та міністра закордонних справ ЄС; включення до самого договору Хартії основних прав, яка, таким чином, стає обов'язковою до виконання; удосконалення інституційної структури; подальше обмеження застосування права вето за ухвалювання рішень; залучення до ухвалювання рішень в ЄС національних парламентів тощо.

Станом на кінець 2005 року Конституційний договір ратифікували: Австрія, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Німеччина, Словаччина, Словенія, Угорщина. Але внаслідок того, що референдуми про ратифікацію у Франції (травень 2005) і Нідерландах (червень 2005) дали негативний результат, доля Конституційного договору залишається невизначеною.

Лісабонська угода стала альтернативою Європейській конституції. Офіційне підписання Лісабонської Угоди відбулося 13 грудня 2007 року, після чого документ підлягав ратифікації національними парламентами 27 держав Євросоюзу. Станом на 13 листопада 2009 року Угоду затвердили всі 27 країн ЄС. Угода набрала чинності 1 грудня 2009 року.

Європейська космічна агенція

European Space Agency, ESA

заснована 1975 року для координації космічних досліджень і технологій у мирних цілях. Незалежна організація, до складу якої входять 17 європейських країн (не лише члени ЄС), а саме: Австрія, Бельгія, Британія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Португалія, Фінляндія, Франція, Швейцарія та Швеція. Канаді й Угорщина беруть участь в деяких проектах. Агенція підтримує з ЄС найтісніші відносини і має спільну космічну стратегію.

Європейська політика сусідства

European Neighbourhood Policy

нова політика Європейського Союзу; має на меті створити на південь і схід від нових кордонів розширеного Європейського Союзу зону стабільності миру і добробуту шляхом налагодження тісних довготривалих відносин з сусідніми країнами.

Європейська політика сусідства (ЄПС) спрямована на те, щоб не припустити виникнення нової лінії розподілу між розширеним ЄС та його сусідами, і надати їм можливість брати участь в різних видах діяльності ЄС шляхом тіснішої політичної, економічної, культурної співпраці та взаємодії в галузі безпеки. Концепція ЄПС охоплює такі країни: Алжир, Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Мароко, Сирія, Туніс, Україна, а також Палестинська автономія.

Вперше концепція ЄПС була викладена у зверненні Комісії "Ширша Європа" у березні 2003 року. Вона засвідчила, що формування відносин з сусідами - один з пріоритетів зовнішньої політики розширеного ЄС. ЄПС не торкається питання потенційного членства. Вона пропонує сусіднім країнам привілейовані відносини, які будуватимуться на взаємному визнанні спільних цінностей, головним чином у сфері верховенства права; справедливого управління; дотримання прав людини, зокрема, прав меншин; принципів ринкової економіки та безперервного розвитку. Глибина цих відносин залежатиме від того, наскільки ефективно втілюватимуться спільні цінності.

Для фінансування діяльності в рамках ЄПС запроваджується новий "Європейський інструмент сусідства й партнерства" (ЄІСП), який починаючи з 2007 року замінить чинні програми технічної допомоги "ТАСІС" і "МЕДА" в країнах ЄПС і в Росії. ЄІСП має новий спеціальний компонент для підтримки транскордонного співробітництва на кордонах ЄС. До 2006 року включно для фінансування транскордонної співпраці Комісія буде спрямовувати кошти за допомогою чинних інструментів у так звані "Програми сусідства".

12 травня 2004 року Комісія представила конкретну стратегію реалізації ЄПС і аналітичні доповіді щодо семи перших країни з "кола друзів": Ізраїлю, Йорданії, Мароко, Молдови, Палестинської автономії, Туніса та України. На основі стратегії виробляються детальні плани дій з кожною країною-партнером. Плани дій визначають пріоритетні завдання, виконання яких має зблизити країну з ЄС.

Європейська політична співпраця

European Political Cooperation, EPC

запроваджена 1970 р. як засіб координації зовнішньої політики країн-членів. 1987 року формалізована в Єдиному Європейському Акті. Поступово переросла в спільну зовнішню та безпекову політику.

Європейська Рада

European Council, EC

Цей термін означає регулярні зустрічі глав держав та урядів країн Європейського Союзу. Започаткована згідно з комюніке, прийнятому в грудні 1974 р. на закритті Паризького саміту; перше засідання відбулося 10-11 березня 1975 р. в Дубліні. Раніше, від 1961 до 1974 рр., практикувалися європейські конференції на найвищому рівні. Існування Європейської Ради було юридично визнане в Єдиному Європейському Акті, а офіційний статус підтверджено в Договорі про Європейський Союз.

Проводиться щонайменше двічі на рік; президент Європейської Комісії бере участь у засіданнях як повноправний учасник. Визначає генеральні політичні напрямки для ЄС та спонукає його до подальшого розвитку.

Європейська Рада або саміт ЄС (не плутати з Радою ЄС) формально не належить до інституцій Союзу; однак лишається "останньою інстанцією" ухвалення багатьох рішень і уособлює міждержавну складову Європейського Союзу.

Європейська система центральних банків

European System of Central Banks, ESCB

складається з Європейського центрального банку та центральних банків держав ЄС (незалежно від того, належать вони до зони євро чи ні). Найперше завдання – утримання цінової стабільності.

Європейська стратегія зайнятості

European Employment Strategy

головний інструмент визначення загальносоюзних пріоритетів у сфері зайнятості та координації політики зайнятості держав-членів. Європейська стратегія зайнятості (ЄСЗ, ще відома під назвою "Люксембурзький процес") передбачена в новому розділі "Зайнятість" (раніше просто стаття) Амстердамського договору; Люксембурзький саміт в листопаді 1997 року запровадив ЄСЗ, не очікуючи доки Амстердамський договір набуде чинності (1999 р.). До Амстердамського договору співпраця на рівні ЄС в галузі зайнятості та ринку праці нічим не відрізнялася від міждержавного співробітництва в таких міжнародних організаціях, як ОБСЄ або Міжнародна організація праці.

Амстердамський договір проголосив зростання зайнятості одним з ключових завдань Європейського Союзу, настільки ж важливим, як і макроекономічні цілі зростання й стабільності; зобов'язала держави-члени зі Спільнотою працювати над розробкою узгодженої стратегії зайнятості та сприяти формуванню кваліфікованої, підготовленої, динамічної робочої сили, і такого ринку праці, що може швидко пристосовуватись до нових економічних обставин. Крім того, він запровадив принцип "головного потоку", згідно з яким при розробці всіх інших політик ЄС береться до уваги їхній вплив на зайнятість.

Для реалізації європейської стратегії зайнятості Люксембурзький саміт розробив новий, так званий "відкритий метод координації", коли замість примусових постанов використовується добровільна співпраця і "м'які постанови". Комісія та Рада міністрів щороку аналізують політику зайнятості держав-членів і оприлюднюють "Спільний звіт". Далі Комісія пропонує, а Рада затверджує "Головні напрямки щодо зайнятості", на підставі яких країни ЄС розробляють національні "Плани дій щодо зайнятості". Допомогає Раді в цій роботі Комітет із зайнятості, також створений згідно з Амстердамським договором на заміну Комітету з зайнятості та ринку праці, створеного 1996 року. Комітет із зайнятості моніторить політику держав членів у сфері зайнятості та ринків праці, сприяє її координації та висловлює свою думку. До нього входять по два представника від кожної держави-члена і два представника від Комісії.

Відповідно до змін соціально-економічної ситуації, наступні Європейські Ради спрямовували і корегували ЄСЗ. Найважливішими в подальшому розвитку ЄСЗ стали Кардіфський саміт (червень 1998 р.), Кельнський (червень 1999 р.), Лісабонський (березень 2000 р.), Стокгольмський (жовтень 2000 р.) і Барселонський (березень 2002 р.). В Лісабоні була вироблена так звана "Лісабонська стратегія", ключовим елементом якої назвали Європейську стратегію зайнятості. Згідно з метою, визначеною в Лісабоні, до 2010 року загальна зайнятість в ЄС повинна була сягнути 70%. У 2015 році рівень зайнятості становить 70,1%, 2016 році - 71.1%. Згідно зі стратегією ЄС зайнятість має сягнути 75% 2020 року.

Європейська угода

Europe agreement

особливий тип угод про об'єднання (асоціацію), які Європейський Союз уклав у 1990-х роках з десятьма країнами Центральної та Східної Європи, а саме: з Болгарією, Естонією, Латвією, Литвою, Польщею, Румунією, Словаччиною, Словенією, Угорщиною та Чехією. Базуються на дотриманні прав людини, демократії, верховенстві права та ринковій економіці й мають на меті підготувати асоційовані країни до вступу в ЄС.

Європейська економічна спільнота

European Economic Community, EEC

засноване 1957 р. згідно з Договором про заснування Європейської економічної спільноти (один з Римських договорів) з метою створення спільного ринку. Початково складалася з шести країн: Бельгія, Західна Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди та Франція. Разом з Європейською спільнотою з вугілля та сталі (ЄСВС) і Європейською спільнотою з атомної енергії становить Європейські Спільноти. Згідно з Договором про Європейський Союз назву "Європейська економічна спільнота" було змінено на

“Європейська Спільнота”. Після того, як 2002 року Паризький договір про заснування ЄСВС втратив чинність, залишилось дві Європейських Спільноти, які часто узагальнено називають “Європейська Спільнота”. Англійський акронім “ЕС” (European Communities) також розуміє всі три (дві) спільноти.

Європейська спільнота з вугілля та сталі

European Coal and Steel Community, ECSC

створили 1951 р. (згідно з *Паризьким договором*) Бельгія, Західна Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди та Франція з метою об'єднання вугільних та сталеливарних ресурсів країн-учасниць і запобігти в такий спосіб новій війні в Європі. Ідея створення наднаціонального органа керування життєво важливими галузями промисловості, який зв'язав би потенційних суперників економічно, належала *Жану Моне*, а вперше офіційно озвучив її міністр закордонних справ Франції *Роберт Шуман* (див. також “Декларація Шумана”). Європейська спільнота з вугілля та сталі завершило своє існування 2002 року, коли втратив чинність відповідний договір (див. “*Паризький договір*”).

Європейська спільнота з атомної енергії (Євратом)

European Atomic Energy Community, EAEC (Euratom)

Створена згідно з *Римськими договорами* 1957 року одночасно з заснуванням *Європейської економічної спільноти* і через шість років після створення *Європейської спільноти з вугілля та сталі*. Разом три об'єднання отримали назву Європейські Спільноти. Згідно з договором, Євратом сприяє розвиткові та дослідженням з атомної енергетики, створенню спільного ринку ядерного пального, контролю за ядерними виробництвами та розвиткові атомних технологій у мирних цілях в рамках єдиних стандартів безпеки. Після об'єднання органів керування Спільнотами 1967 року, функції Євратому, визначені договором, виконує Європейська Комісія.

Європейський банк реконструкції та розвитку

European Bank for Reconstruction and Development, EBRD

створений 1991 р. на пропозицію президента Франції Франсуа Міттерана. Ставить за мету надання фінансової допомоги країнам Центральної та Східної Європи, які встановили демократичні форми правління і прийняли стратегію переходу до ринкової економіки. Початковими акціонерами Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРД) стали країни ЄС, Європейська Спільнота та *Європейський інвестиційний банк*, а також Сполучені Штати, Японія і країни колишнього радянського блоку. Наразі банк має 20 мільярдів євро капіталу (5 млн. внесених та 15 мільйонів на запит), і завдяки найвищому кредитному рейтингу надає позики, не звертаючись до грошей акціонерів, а залучає ресурси з міжнародних фінансових ринків.

Європейський інвестиційний банк

European Investment Bank

фінансова установа Європейського Союзу.

Створений 1958 року відповідно до статті 129 *Римського договору* (нині статті 266 та 267) з метою фінансування проектів, що сприяють європейській інтеграції, збалансованому розвитку, економічному й соціальному вирівнюванню та розвитку інноваційної економіки. Європейський інвестиційний банк (Банк) – неприбуткова організація, він не заробляє гроші на депозитах.

Проекти, в які Банк вкладає гроші, мають відповідати певним критеріям, а саме:

- сприяти виконанню завдань ЄС, зокрема, підвищувати конкурентоспроможність європейської промисловості та малих підприємств, стимулювати розвиток інформаційних технологій, захищати довкілля, поліпшувати освіту й охорону здоров'я;
- здійснюватись переважно на користь найбільш відсталіх регіонів;
- залучати інші джерела фінансування.

Переважну більшість (близько 90%) позик Банк надає всередині ЄС (зокрема й заморським територіям країн Союзу); значна частина позик спрямована на допомогу майбутнім членам. Поза межами ЄС він підтримує розвиток в країнах Середземномор'я, Африки та Карибського і Тихоокеанського басейнів, а також Латинської Америки й Азії.

Майже всі кошти для фінансування своїх позикових операцій Банк позичає на ринках капіталу, переважно через випуск власних облігацій, які котируються на головних світових біржах. Висока репутація Банку й авторитет його акціонерів забезпечили йому найвищий кредитний рейтинг (AAA). Такий рейтинг дозволяє Банкові збирати великі ресурси, не обтяжуючи бюджет держав-членів, і спрямовувати їх в економічно ефективний спосіб у ті сектори й регіони, які потребують підтримки. Акціонерами Банку є держави-члени ЄС; розмір передплати кожної з них пропорційний економічній вазі.

Європейський інвестиційний банк розташований у Люксембурзі; персонал Банку становить близько 750 працівників; головний керівний орган – правління керівників з міністрів (зазвичай, фінансів) усіх країн ЄС.

Європейський інвестиційний фонд

European Investment Fund, EIF

створений 1994 року для фінансування інвестицій у малі й середні підприємства (МСП). Головний акціонер Європейського інвестиційного фонду (ЄІФ) – Європейський інвестиційний банк. ЄІФ працює з МСП не безпосередньо, а через фінансових посередників; його діяльність зосереджена в галузі ризикового капіталу та надання гарантій. ЄІФ інвестує МСП в межах ЄС та у країнах-кандидатах.

Європейський Конвент

European Convention

У грудні 2000 року в Ніці Європейська Рада ухвалила декларацію про майбутнє Європейського Союзу – Ніццьку декларацію. В ній засвідчено намір провадити інституційну реформу далі, не зупиняючись на результатах міжурядової конференції 2000 року. Декларація визначила три кроки цієї реформи: відкриття дебатів про майбутнє ЄС; Конвент для підготовки інституційної реформи; і нарешті, скликання міжурядової конференції 2004 року.

На Лаекенському саміті (Брюссель) в грудні 2001 року глави держав та урядів ухвалили рішення про створення Конвенту за майбутнє Європи. Згідно з *Лаекенською декларацією* він мав розглянути чотири ключові питання щодо майбутнього Союзу: розподіл повноважень, спрощення договорів, роль національних парламентів та статус *Хартії основних прав*.

До складу Конвенту увійшли представники всіх *інституцій ЄС*, а також члени національних парламентів і представники урядів держав-членів. Очолював його колишній президент Франції Валері Жискар д'Естен. Інавгураційне засідання Конвенту відбулося 28 лютого 2002 року, а завершив він свою роботу в липні 2003 року.

У червні 2003 року на Європейській Раді в Салоніках Жискар д'Естен представив проект Конституційного договору Європейського Союзу – кінцевий документ Конвенту за майбутнє Європи. Цей проект став базою для обговорення на міжурядовій конференції, яка завершилась ухваленням *європейської Конституції*.

Європейський конгрес

Congress of Europe

відбувся у травні 1948 року в Гаазі. В конгресі брали участь близько 800 політиків, учених, економістів та юристів з більшості західноєвропейських країн; сер *Вінстон Черчілл* був його почесним головою. Конгрес започаткував організацію "Європейський рух" і призвів до створення *Ради Європи* і проголошення Хартії прав людини; ухвалив "Звернення до європейців", де закликав створити об'єднану Європу з вільним обміном думок, осіб і товарів, з загальноєвропейськими законодавчими зборами та судом. Однак конкретних інтеграційних результатів не мав, тому навряд чи може розглядатися як

предтеча Європейського Союзу. 1998 року, на ознаменування 50-річчя Європейського конгресу, відбувся ювілейний Євроконгрес, який ухвалив нове “Звернення до європейців”.

Європейський інспектор з захисту даних

European Data Protection Supervisor, EDPS

Посаду європейського інспектора з захисту даних запровадили 2001 року в рамках Договору про заснування Європейської Спільноти. Він має забезпечувати право громадян на таємницю приватних даних, якими оперують *інституції* та установи ЄС. Інспектора з захисту даних та його помічника призначають Європейський Парламент і Рада ЄС на п'ять років з правом подовження мандата.

Європейський монетарний (валютний) інститут

European Monetary Institute

засновано згідно з Договором про Європейський Союз; розпочав свою діяльність наприкінці 1993 р. з метою подальшого зміцнення економічного й монетарного співробітництва та підготування до кінцевого етапу формування *Економічного та монетарного союзу*. 1998 року на його основі створено *Європейський центральний банк*.

Європейський омбудсмен

European Ombudsman

посада, запроваджена Договором про Європейський Союз. Уповноважений приймати скарги від громадян Союзу, фізичних чи юридичних осіб, резидентів держав-членів на незадовільну діяльність *інституцій* або установ Спільноти. У відповідь на скаргу, або за власною ініціативою, європейський омбудсмен проводить розслідування; *інституції* ЄС зобов'язані надавати йому будь-яку інформацію і доступ до відповідних документів. Виявивши факти порушень, він сповіщає установу, про яку йдеться, і надсилає їй свої рекомендації. Установа-адресат має три місяці на те, щоб дати докладну відповідь; після чого омбудсмен направляє остаточний звіт Європейському Парламентові та відповідній установі. Крім того, він сповіщає скаржника про результати свого розслідування.

Європейського омбудсмена призначає Європейський Парламент на п'ять років. Щорічно омбудсмен звітує в Парламенті про результати всіх розслідувань, проведених упродовж року.

Європейський Парламент

European Parliament

одна з п'яти *інституцій* *Європейського Союзу*, асамблея представників його майже 500-мільйонного населення.

Починаючи з 1979 року Європейський Парламент обирають прямим загальним голосуванням; місця в ньому (626 до останнього розширення і 732 після) розподілені між країнами-членами відповідно до чисельності населення. Парламент виконує такі основні функції:

- разом з Радою, бере участь у законодавчому процесі через численні процедури (процедура спільного ухвалювання рішень, процедура співпраці, узгодження, консультативний висновок тощо);
- контролює діяльність інституцій Союзу, затверджуючи склад Комісії (та через право висловлювати їй вотум недовіри), а також через письмові й усні запити, які він може адресувати Комісії та Раді;
- поділяє з Радою бюджетні повноваження, а саме: ухвалює річний *бюджет* та контролює його виконання.

Європарламент також призначає омбудсмена, уповноваженого розглядати скарги від громадян Союзу з приводу порушень у діяльності інституцій та органів Спільноти. Зрештою, Парламент може створювати тимчасові комітети з розслідування, чії

повноваження не обмежуються вивченням діяльності інституцій Спільноти, а можуть поширюватись і на дії членів-членів із впровадження політики Спільноти.

Амстердамський договір спростив законодавчий процес, фактично скасувавши процедуру співпраці (її ще використовують при розв'язанні деяких питань, що належать до розділу "Економічний та монетарний союз") і значно розширивши сферу застосування процедури спільного ухвалювання рішень.

Ніццький договір (набрав чинності 1 лютого 2003 року), своєю чергою, додав Парламентові ваги в законотворчому процесі, ще більше розширивши сферу застосування спільного ухвалювання рішень і надавши йому право звертатися до Суду Європейських Спільнот на тих самих умовах, що й інші інституції.

З огляду на розширення Союзу, Ніццький договір збільшив граничну кількість місць у Парламенті до 732 (*Амстердамський договір* передбачав не більше ніж 700 депутатів); нове правило набрало чинності для нового складу *Європарламенту* після виборів у червні 2004 року. Крім того, завдяки перерозподілові депутатських місць між "старими" державами-членами (які втратили 91 місце) та новими державами Союзу вдалося досягти рівноваги між реальною демографічною ситуацією та принципом рівності держав-членів.

Після Врехіт змінюється структура Європейського парламенту, оскільки 73 депутати від Великої Британії надалі вже не є членами цієї євроінституції.

Із цих 73 депутатських місць 27 розподілено між країнами-членами, відповідно до пропорційного співвідношення кількості населення відповідних країн, 46 депутатських місць зарезервовано для депутатів, які прийдуть до Європейського парламенту в результаті подальшого розширення ЄС, повідомляється на сайті Європарламенту.

Таким чином, загальна кількість депутатських місць у Європарламенті після виходу Великої Британії зменшилася із 751 до 705.

Держава ЄС	Кількість місць у Європейському Парламенті
<i>Німеччина</i>	96
<i>Італія</i>	76
<i>Франція</i>	79
<i>Іспанія</i>	59
<i>Польща</i>	52
<i>Нідерланди</i>	29
<i>Бельгія</i>	21
<i>Греція</i>	21
<i>Чехія</i>	21
<i>Португалія</i>	21
<i>Угорщина</i>	21
<i>Швеція</i>	21
<i>Австрія</i>	19
<i>Данія</i>	14
<i>Словаччина</i>	14
<i>Фінляндія</i>	14
<i>Ірландія</i>	13
<i>Литва</i>	11

Латвія	8
Словенія	8
Естонія	7
Кіпр	6
Люксембург	6
Мальта	6
Загалом ЄС	705

Європейський рух

European Movement

Див. "Європейський конгрес".

Європейський соціально-економічний комітет

European Economic and Social committee

дорадчий орган Європейського Союзу. Соціально-економічний комітет (СЕК) створено 1958 року згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти, щоб забезпечити представництво інтересів різних економічних і соціальних груп.

Комітет складається з 317 (з 2007 року, з вступом Болгарії та Румунії – 344) членів; їх призначає Рада на 4 роки за рекомендацією національних урядів. Члени СЕК належать до таких категорій так званого "організованого громадянського суспільства" як роботодавці, профспілкові діячі та представники різних груп інтересів (професійних об'єднань, фермерів, захисників довкілля, споживачів тощо). СЕК представляє їхню позицію та відстоює їхні інтереси в діалозі з Комісією, Радою та Європейським Парламентом. Завдання СЕК полягає в тому, щоб давати поради Комісії й Раді, які зобов'язані консультиватися з ним щодо соціальних та економічних питань. СЕК може також висловлювати свою позицію з власної ініціативи. Таким чином, СЕК відіграє роль містка між Союзом та громадянами.

Члени СЕК зустрічаються на пленарних засіданнях близько десяти разів на рік, а частіше засідають меншими групами.

Ніццький договір не змінив розподілу місць у Комітеті між державами-членами, він лише обумовив, з огляду на розширення Союзу, що в майбутньому кількість місць у СЕК не повинна перевищувати 350 (останнє розширення не вийшло за цю межу, див. табл.). Договір прояснив також засади призначення членів СЕК: він повинен складатися з "представників різних економічних та соціальних груп організованого громадянського суспільства" (Стаття 257 Договору про заснування Європейської Спільноти).

Кількість представників у СЕК

Кількість представників	Країни
24	Німеччина Франція Італія Велика Британія
21	Іспанія Польща
15	Румунія
12	Бельгія Болгарія Греція Нідерланди Австрія Португалія Швеція Угорщина Чехія
9	Данія Фінляндія Ірландія Литва Словаччина Хорватія
7	Латвія Словенія
6	Естонія

Європейський соціальний фонд

European Social Fund, ESF

Див. "Структурні фонди та фонд гуртування".

Європейський Союз

European Union

унікальне об'єднання країн Європи, які через створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики й діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість країн-учасниць. Держави Європейського Союзу (ЄС) створили спільні інституції, яким делегували частину своїх національних повноважень так, що рішення в певних сферах загальних інтересів можуть ухвалюватись демократичним шляхом на загальноєвропейському рівні. Таке усупільнення суверенітетів називають також "європейською інтеграцією".

Поняття "Європейський Союз" запроваджено 1993 року в *Маастрихтському договорі* (або Договорі про Європейський Союз), як поєднання наднаціональної (Європейська Спільнота) і міжурядових (співпраця в галузі правосуддя та внутрішніх справ і спільна зовнішня та безпекова політика) засад, так званих "стовпів".

Європейський Союз, на відміну від Європейських Спільнот, не є юридичною особою. Після останньої зміни складу (виходу Великої Британії) до ЄС входить 27 країн, а саме: Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія та Швеція.

Порівняльні відомості про країни (2015)

Країна	Площа тис. км ²	Населення, млн.	Вступ до ЄС
Австрія	84	8.1	1995
Бельгія	31	11.4	1951
Греція	132	11.0	1981
Данія	43	5.4	1973
Естонія	45	1.4	2004
Ірландія	70	3.9	1973
Іспанія	505	41.5	1986
Італія	301	57.3	1951
Кіпр	9	0.7	2004
Латвія	65	2.3	2004
Литва	65	3.5	2004
Люксембург	3	0.4	1951
Мальта	0,315	0.4	2004
Нідерланди	41	16.2	1951
Німеччина	357	82.5	1951
Польща	313	38.2	2004
Португалія	92	10.4	1986
Словаччина	49	5.4	2004
Словенія	20	2.0	2004

Угорщина	93	10.1	2004
Фінляндія	337	5.2	1995
Франція	544	59.6	1951
Чехія	79	10.2	2004
Швеція	411	8.9	1995
Болгарія	111	7.9	2007
Румунія	238	22.4	2007
Хорватія	57	4.4	2013
ЄС – 27	3191	454.5	

Джерело: Eurostat; World Bank

Європейський суд аудиторів (Рахункова палата)

European Court of Auditors

інституція ЄС; перевіряє законність і правильність прибутків і видатків Європейського Союзу згідно з бюджетом, а також оцінює управління фінансами. Всі інституції ЄС, і будь-які установи, які оперують коштами від імені ЄС, а також державні ревізійні органи чи урядові відомства мусять надавати документи на запит Суду аудиторів (СА). За потреби СА може вивчати документи “на місці в інших інституціях... та державах-членах” або “в приміщенні будь-якого органу, що управляє коштами від імені Спільноти та будь-якої фізичної чи юридичної особи, яка отримувала гроші з бюджету” (стаття 248.3 Договору про заснування Європейської Спільноти). Результати своїх досліджень оприлюднює у вигляді звітів – регулярних річних та спеціальних тематичних. Крім того, за законом, перш ніж ухвалювати фінансові й антишахрайські законодавчі акти, Рада запитує думку Суду аудиторів.

Заснований 1977 р.; включає по одному представнику від кожної держави-члена, яких призначає на шість років Рада ЄС, порадившись з *Європейським Парламентом*. З огляду на суттєве зростання кількості членів СА після розширення (27), для підготовки певних звітів і позицій Суд, згідно з *Ніццьким договором*, отримав право створювати “палати” з кількох членів. Розташований у Люксембурзі, персонал нараховує близько 800 працівників.

Європейський фонд регіонального розвитку

European Regional Development Fund, ERDF

Див. “*Структурні фонди та фонд гуртування*”.

Європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві

European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, EAGGF

Див. “*Структурні фонди та фонд гуртування*”.

Європейський фонд розвитку

European Development Fund, EDF

головний фінансовий інструмент, за допомогою якого Спільнота сприяє розвитку країн Африки та Карибського і Тихоокеанського басейнів (АКТ), а також заморських країн і територій (ЗКТ). Створення такого фонду було передбачено *Римським договором* з метою надання технічної і фінансової допомоги африканським країнам, на той час іще колонізованим, які мали тісні історичні зв'язки з окремими країнами Спільноти.

Європейський фонд розвитку (ЄФР) не є частиною *бюджету Спільноти*. Він наповнюється коштом держав-членів, керується власними фінансовими правилами і управляється спеціальним комітетом. Держави-члени визначають в Раді бюджет ЄФР шляхом укладання договору, який має бути ратифікований національними парламентами. Кожен бюджет визначається на приблизно п'ятирічний термін. Починаючи з 1964 року, з першої *Яундеської конвенції*, черговий бюджет ЄФР безпосередньо пов'язаний з договором чи конвенцією про партнерство з відповідними країнами. Після двох Яундеських, були чотири Ломеські конвенції, а останній, дев'ятий бюджет ЄФР був визначений 2000 року одночасно з підписанням *Котонуської угоди*. Він розрахований на п'ять років і становить близько 25 мільярдів євро. Щоденне управління ЄФР здійснює Європейська Комісія разом з установами, створеними в рамках угод про партнерство.

Європейський центральний банк

European Central Bank

центральний банк для єдиної *європейської валюти* – *євро*. До зони євро наразі належать 12 з 25 країн ЄС. Європейський центральний банк (ЄЦБ) створено 1998 року згідно з Договором про ЄС у рамках третього, кінцевого, етапу формування *Економічного та монетарного союзу*.

Головним завданням ЄЦБ є цінова стабільність у зоні євро. Договір застерігає, що Банк має бути вільним від будь-якого політичного впливу, він відповідає за монетарну політику, валютні операції й управління валютними резервами країн євра.

Керівні органи ЄЦБ (Керівна рада та Виконавчий комітет) координують діяльність *Європейської системи центральних банків*. Як і його попередник, *Європейський монетарний інститут*, ЄЦБ розташований у Франкфурті (Німеччина).

Європейські партії

European Parties

Договір про заснування Європейської Спільноти (стаття 191) відзначає, що “політичні партії загальноєвропейського рівня важливі, як чинник інтеграції в Союзі. Вони роблять внесок у формування європейської свідомості”. Крім того в статті говориться, що Рада має виробити положення, які регламентували б діяльність загальноєвропейських партій, зокрема, їхнє фінансування. В листопаді 2003 року вперше з'явилась постанова, яка дала визначення поняттю “європейська партія” (political party at European level) і сформулювала умови фінансування таких партій з *бюджету ЄС*. Європейська партія має бути представлена у парламентських асамблеях щонайменше чверті держав-членів, отримати в цих країнах щонайменше 3% голосів на останніх парламентських виборах і дотримуватись у своїх програмах базових принципів Європейського Союзу, а саме: свобода, демократія, повага до прав людини і основних свобод, верховенство права. Наразі є п'ять європейських партій: Європейська народна партія, Партія європейських соціалістів, Європейські ліберали, Європейська партія зелених та Європейський вільний альянс (націоналістичних і регіоналістських партій)

Бюджет ЄС на фінансування європейських партій становить 8,4 мільйони євро щорічно. Принципи розподілу цих коштів чітко визначені у постанові Європейського Парламенту та Ради про європейські політичні партії та правила їх фінансування.

Європейські Спільноти

European Communities / EC

Європейська спільнота з атомної енергії, Європейська спільнота з вугілля та сталі та Європейська економічна спільнота. З 1967 р., внаслідок злиття, всі три спільноти управляються єдиними інституціями, тому часто їх називають узагальнено “Європейська Спільнота”. Відколи 2002 року Європейська спільнота з вугілля та сталі припинило своє існування (див. “*Паризький договір*”), фактично залишилось дві Європейських Спільноти.

Європол (Європейська поліція)

Europol (European Police Office)

установа правопорядку Європейського Союзу; збирає інформацію щодо кримінальних злочинів. Створення Європолу передбачено в Договорі про ЄС. З січня 1994 року розпочав роботу як управління з боротьби з наркотиками. Поступово поширював свою діяльність на інші види кримінальної злочинності. 1 жовтня 1998 року, після ратифікації в усіх державах-членах набули чинності Конвенція про створення Європолу та пов'язані з нею правові акти. Як наслідок, 1 липня 1999 року Європол розпочав повномасштабну роботу в усіх сферах своїх повноважень, а саме: незаконна торгівля наркотиками; незаконні мережі імміграції; тероризм, незаконна торгівля автотранспортом; торгівля людьми і дитяча порнографія; виготовлення фальшивих грошей та інших платіжних засобів; відмивання грошей. Крім того, до пріоритетних сфер дослідження Європолу належать злочини проти особи, фінансові та кіберзлочини. Діяльність Європолу обмежена структурами організованої злочинності, в яких задіяні дві чи більше країни ЄС. Європол допомагає державам-членам в обміні інформацією; здійснює оперативний аналіз заходів, до яких вдаються держави-члени; готує стратегічні звіти (зокрема, формулює загрози) та дослідження злочинності; виконує експертизу і надає технічну підтримку в рамках розслідувань і операцій всередині ЄС; а також сприяє гармонізації процедур розслідування у державах-членах. Базується в Гаазі (Нідерланди).

Єврорегіон

Euroregion

форма співпраці прикордонних територій суміжних держав. Мета створення єврорегіонів – зміцнення добросусідських стосунків, культурних і господарчих контактів, спільні інвестиції, боротьба з наслідками стихійних лих, охорона історично-культурної спадщини тощо. Найважливішими правовими документами, що регулюють співпрацю в рамках єврорегіонів, є ухвалені Радою Європи Мадридська конвенція про прикордонне співробітництво (1980) та Європейська хартія про місцеве самоврядування (1985). Транскордонна співпраця в єврорегіонах може здійснюватись між органами влади одного рівня, як наприклад в Карпатському єврорегіоні з українськими областями співпрацюють відповідні адміністративні одиниці Польщі, Румунії, Угорщини й Словаччини (воєводства, провінції тощо). Приклад різнорівневого транскордонного партнерства – єврорегіон Маас – Рейн, в якому бельгійські й голландські провінції співпрацюють з асоціацією німецьких муніципалітетів “Регіо Аахен” та німецькою комуною Бельгії. Рада Європи розробляє типовий статус єврорегіонів, але не нав'язує жодних готових рішень. Європейський Союз заохочує транскордонне співробітництво, зокрема – через програми “ФАРЕ”, “Інтеррег” тощо.

Євроюст

Eurojust

Нова установа ЄС, створена 2002 року на допомогу державам-членам у розслідуванні та судовому покаранні важких транскордонних злочинів і організованих злочинних дій. Має на меті зміцнити загальноєвропейську співпрацю з кримінальних справ.

Євроюст заохочує і поліпшує координацію між слідчими й судовими установами держав-членів, зокрема, полегшуючи надання взаємної міжнародної правової допомоги та виконання запитів про екстрадицію.

Євроюст створив і підтримує першу в світі мережу судових установ. Він надає приміщення й перекладацькі послуги для зустрічей слідчих і прокурорів з різних країн, під час яких відбувається як обмін досвідом з конкретних справ, так і обговорення стратегічних завдань і специфічних проявів злочинності.

Колегія Євроюсту складається з 27 досвідчених прокурорів чи суддів високого рангу, по одному від кожної держави-члена.

Єдиний Європейський Акт

Single European Act / SEA

один з договорів ЄС, підписаний 1986 року. Вперше вніс значні зміни до основоположного *Римського договору*; фактично, відкрив шлях до формування єдиного ринку. Запровадження в Єдиному Європейському Акті (ЄЄА) процедури голосування кваліфікованою більшістю щодо питань внутрішнього ринку дозволило ухвалити близько 300 законів, спрямованих на створення єдиного ринку. ЄЄА започаткував нову законодавчу процедуру співпраці, як розширила повноваження Європейського Парламенту; вніс у договір поняття про *Європейську політичну співпрацю* і гуртування (допомогу біднішим регіонам і країнам Спільноти) і зробив чимало інших змін, які сприяли прискореному розвитку європейської інтеграції.

Єдиний зовнішній тариф

Common External Tariff

однаковий митний тариф, що застосовується до імпортних товарів, незалежно від того, де саме вони перетинають кордон ЄС. Як митний союз, ЄС не стягує митних зборів при перетині внутрішніх кордонів Союзу, натомість єдиний зовнішній тариф слугує одним з джерел прибутків у *бюджет ЄС*. Внаслідок Уругвайського раунду переговорів у Г'АТТ, середньозважений зовнішній тариф Спільноти знизився до приблизно 3% і очікується його подальше зниження паралельно з лібералізацією світової торгівлі.

Зайнятість

Employment

Див. "*Європейська стратегія зайнятості*".

Запобігання принцип

Precautionary Principle

Формулювання загальної ідеї та методів застосування принципу запобігання (шкоді) містяться в зверненні Європейської Комісії, ухваленому 2 лютого 2000 року.

Цей текст доповнює Білу книгу про безпеку харчових продуктів (січень 2000 року) та Картагенський протокол про біологічну безпеку, узгоджений у Монреалі в лютому 2000 року.

Комісія визначила особливі випадки, коли необхідно діяти за цим принципом:

- в разі неповноти, непоказовості або ненадійності наукових даних;
- якщо попередні наукові оцінки свідчать про можливий шкідливий вплив на людей, тварин, рослин або довкілля.

Визначено також три правила, які виходять з принципу запобігання:

- проведення незалежним органом повного наукового аналізу для визначення рівня наукової невизначеності;
- оцінювання можливого рівня ризику та наслідків бездіяльності;
- за умов забезпечення якнайбільшої прозорості участь у розгляді можливих запобіжних заходів усіх зацікавлених сторін.

Наостанок Комісія хотіла б зазначити, що заходи, які є результатом застосування принципу запобігання, можуть набувати форми рішення діяти або втриматися від певних дій залежно від прийнятного рівня ризику. Цей принцип спрацював, наприклад, у випадку з *генетично модифікованими організмами* як мораторій, що набрав чинності 1999 року.

Захист споживачів

Consumer protection

Положення про захист споживачів містяться в статті 153 *Договору про заснування Європейської Спільноти* (колишня стаття 129а), яку було додано *Маастрихтським договором*. Її положення відбивають прагнення забезпечити здоров'я, безпеку, захист економічних і юридичних інтересів споживачів та їхнє право на інформацію.

Забезпечити досягнення визначених у статті 153 цілей має стаття 95 (колишня стаття 100а). Остання вимагає застосовувати *процедуру спільного ухвалювання рішень* щодо заходів зближення законодавства країн-членів, спрямованих на довершення спільного ринку, які торкаються питань захисту споживачів.

Попередньо сповістивши Комісію, країна-член може запроваджувати суворіші, ніж визначено Спільнотою, заходи захисту споживачів, якщо вони не суперечать договорам.

Західноєвропейський союз

Western European Union

організація, створена 1948 року для співпраці у сфері оборони та безпеки. Включає 28 країн з чотирма різними статусами: країни-члени, асоційовані члени, спостерігачі та асоційовані партнери. Всі держави ЄС мають статус країн-членів, крім Австрії, Данії, Фінляндії, Ірландії та Швеції, які належать до спостерігачів. Асоційовані члени – Ісландія, Норвегія, Польща, Туреччина, Угорщина та Чехія; асоційовані партнери – Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Румунія, Словаччина та Словенія.

Амстердамський договір зробив Західноєвропейський союз “невіддільною частиною розвитку Союзу”, надавши йому оперативні повноваження у сфері оборони. Західноєвропейський союз відіграв ключову роль у виконанні перших *Петерсберзьких завдань* на Балканах. Втім зараз він дедалі більше поступається своїми функціями підрозділам ЄС, що розвиваються в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики. В листопаді 2000 року Рада міністрів безпеки Західноєвропейського союзу ухвалила рішення про поступове розформування цієї організації та передавання її повноважень відповідним структурам і агентствам ЄС. 1 січня 2002 року до Європейського Союзу відійшли такі установи Західноєвропейського союзу, як Інститут безпеки та супутниковий центр. Головна функція, що залишилась у Західноєвропейського союзу – колективна безпека; її передавання Європейському Союзові поки що відкладене.

Звіт Спаака

Spaak Report

Див. “*Мессінська конференція*”.

Зелені книги

Green Paper

документи Комісії, що мають на меті ініціювати громадське обговорення та розпочати процес консультацій на європейському рівні з певної тематики (соціальна політика, єдина валюта, телекомунікації тощо). Результатом таких консультацій згодом може стати публікація офіційніших *білих книг*, де висновки дебатів узагальнені у формі практичних пропозицій Комісії.

ІНОГЕЙТ

INOGATE

одна з програм *TACIS*. В перекладі з англійської (Interstate Oil and Gas Transport to Europe, INOGATE) означає “Міждержавне транспортування нафти й газу до Європи”. Головна мета програми “Іногейт” – поліпшення безпеки постачання енергоресурсів до Європейського Союзу шляхом сприяння регіональній інтеграції нафто – і газопровідних систем та спрощення транспортування енергоносіїв як в межах колишнього СРСР – у так званих “нових незалежних державах” (ННЗ), так і на експортні ринки Європи. “ІНОГЕЙТ”

фінансується, головним чином, в рамках програми регіональної співпраці Європейського Союзу "Тасіс", а також, певною мірою, коштом учасниць. Важливо, що програма "ІНОГЕЙТ" не замінює приватне фінансування нафтогазових мереж, вона лише сприяє залученню інвесторів. Попри те, що "ІНОГЕЙТ" спрямована, в першу чергу, на ННЗ, так звана "Рамкова угода про інституційні основи створення міждержавної системи транспортування нафти й газу" відкрита іншим країнам, зокрема, Центральної, Східної та Південної Європи. Наразі 21 країна підписала чи приєдналася до рамкової угоди: Азербайджан, Албанія, Білорусь Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Казахстан, Киргизія, Колишня Югославська Республіка Македонія, Латвія, Молдова, Румунія, Сербія та Чорногорія, Словаччина, Таджикистан, Туреччина, Туркменія, Узбекистан, Україна, Хорватія; 13 країн ратифікували її.

Інституції ЄС

EU institutions

В Європейському Союзі наразі п'ять основних інституцій:

1. *Європейський Парламент* (обирається народами держав-членів)
2. *Рада Європейського Союзу* (представляє уряди держав-членів)
3. *Європейська Комісія* (рушійна сила та виконавчий орган)
4. *Суд ЄС* (забезпечує законність)
5. *Європейський Суд аудиторів* (контролює управління фінансами)

Їх доповнюють інші важливі органи: дорадчі – *Європейський соціально-економічний комітет* (виражає позицію організованого громадянського суспільства з соціальних та економічних питань) і *Комітет регіонів* (виражає позицію регіональних та місцевих органів влади); фінансові – *Європейський центральний банк* (відповідає за монетарну політику та євро) та *Європейський інвестиційний банк* (фінансовий інструмент досягнення цілей Союзу); і з захисту прав людини – *європейський омбудсмен* (опікується скаргами громадян на інституції та органи ЄС). Є також чимало інших органів і установ (див. наприклад "*Агентства Європейського Союзу*"), які допомагають досягненню цілей ЄС.

Інтервенційна ціна

Intervention price

гарантований нижній рівень ринкової ціни на сільськогосподарську продукцію. Коли ціни опускаються нижче, спеціально призначені державами-членами інтервенційні органи скуповують продукти у виробників і опікуються їх збереженням.

Інформаційне суспільство

Information Society

нові інформаційні технології та засоби зв'язку. Від 90-х років ХХ століття вони почали стрімко поширюватись світом: повсюдне використання електронних засобів обміну інформацією, перехід до цифрових технологій, бурхливий розвиток інтернету та відкриття телекомунікаційних ринків – очевидні ознаки нової, інформаційної епохи.

Інформаційне суспільство докорінно змінює багато аспектів повсякденного життя. Особливо це стосується доступу до знань та освіти (дистанційне навчання і подібні інтернет-послуги), організації роботи та самореалізації (дистанційна робота, віртуальні фірми), розв'язування практичних проблем (інтернет-послуги з охорони здоров'я) та дозвілля. Воно також відкриває нові можливості для соціальної активності громадян, оскільки дедалі простішим стає висловлювання думок і позицій.

Проте виникають і нові турботи: масове використання інтернету означає, що потрібно вживати заходів для боротьби з новими видами злочинів, піратством; гостро постають питання захисту приватної інформації й інтелектуальної власності. Крім того, інформаційне суспільство може сприяти ізоляції певних верств населення, в деяких аспектах поглиблюючи соціальну нерівність.

З огляду на потенційні вигоди і загрози, інформаційне суспільство стало ключовою темою стратегії XXI століття Європейського Союзу. ЄС започаткував низку ініціатив з підтримки та поширення нових інформаційних технологій і засобів зв'язку (план дій “Електронна Європа”) і водночас ухвалив заходи контролю та зменшення ризиків, пов'язаних з розвитком інформаційного суспільства, наприклад, план дій для забезпечення користування інтернетом та боротьби з незаконними й шкідливими повідомленнями.

“ІСПА” програма

ISPA

один з трьох фінансових інструментів Європейського Союзу (разом з “ФАРЕ” та “САПАРД”) на допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи у підготовці до вступу в ЄС. “ІСПА” – “інструмент структурної політики у передвступний період” (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession, ISPA), спрямований на розвиток транспортної інфраструктури та охорону довкілля країн-вступників. Подібно до “ФАРЕ” й “САПАРД”, програма “ІСПА” має на меті соціально-економічне гуртування країн ЄС.

Кваліфікована більшість

Qualified Majority Voting / QMV

кількість голосів, необхідних для ухвалення рішень в Раді ЄС за процедурою більшості (на відміну від одностайного способу). Рада складається з 27 міністрів – по одному від кожної держави ЄС. Але голоси держав-членів мають різні вагові коефіцієнти відповідно до кількості населення цих країн з певною поправкою, яка дає змогу маленьким державам мати гарантоване мінімальне представництво.

В Європейському Союзі з 15 країн ця система гарантувала легітимність ухвалених рішень. “Великі” країни не могли об'єднатися, залишивши “маленькі” у меншості, і навпаки. Велика Британія, Італія, Німеччина та Франція мали по 10 “голосів” кожна, Іспанія – 8; Бельгія, Греція, Нідерланди та Португалія – по 5; Австрія та Швеція – по 4; Данія, Ірландія і Фінляндія – по 3; Люксембург – 2. Порогова кількість голосів, необхідна для ухвалення рішень (кваліфікована більшість) дорівнювала 62 з 87 (71%).

З огляду на розширення, *Ніццький договір* переглянув вагові коефіцієнти голосів, зросла відносна вага голосів найбільших за кількістю населення країн, щоб забезпечити легітимність ухвалюваних рішень з позицій демографічного представництва. П'ять найбільших країн тепер набирають в сумі 60% голосів (а не 55%, як раніше). Змінилось і саме визначення кваліфікованої більшості. Ухвалення рішення за процедурою кваліфікованої більшості тепер обумовлюється двома вимогами (подвійна більшість):

- рішення повинно набрати щонайменше порогову кількість голосів – 232 (з 321, див. таблицю) та
- здобути підтримку більшості держав-членів (в окремих випадках – дві третини).

Крім того, будь-яка держава в Раді може вимагати перевірки, з метою пересвідчитися, що ухвалене рішення отримало підтримку (через національних представників) щонайменше, 62% населення ЄС. Нова система набрала чинності 1 листопада 2004 року.

З розвитком інтеграції та поглибленням інституційних реформ, процедура ухвалювання рішень кваліфікованою більшістю дедалі більше витісняє одностайне голосування, яке стримує ефективне впровадження політики Спільноти (завдяки праву будь-якої країни-члена накласти на рішення вето). Ніццький договір поширив процедуру голосування кваліфікованою більшістю ще на 27 положень, які раніше передбачали одностайне рішення. Втім, одностайність залишається головним інструментом в галузі *спільної зовнішньої та безпекової політики*, фінансової політики, регіональної політики тощо.

Держава ЄС	Вагомість голосу в Раді міністрів ЄС
Велика Британія	29

Італія	29
Німеччина	29
Франція	29
Іспанія	27
Польща	27
Нідерланди	13
Бельгія	12
Греція	12
Чехія	12
Португалія	12
Угорщина	12
Австрія	10
Швеція	10
Данія	7
Ірландія	7
Литва	7
Словаччина	7
Фінляндія	7
Естонія	4
Кіпр	4
Латвія	4
Люксембург	4
Словенія	4
Мальта	3
Загалом ЄС	321

Квестори

Quaestors

п'ять депутатів *Європейського Парламенту*, членів президії з дорадчим голосом, які виконують особливі адміністративні та фінансові функції, безпосередньо пов'язані з депутатами парламенту.

Кіотський протокол

Kyoto Protocol

протокол до рамкової конвенції ООН про зміну клімату, ухвалений у грудні 1997 року. Висвітлює нову позицію світової спільноти щодо явища зміни клімату. Згідно з Кіотським протоколом індустриальні країни зобов'язалися протягом 2008 – 2012 років знизити викиди шести парникових газів (вуглекислий газ, метан, закис азоту, фтористі вуглеводні та гексафторид сірки) принаймні на 5% порівняно з 1990 роком. Держави Європейського Союзу, зі свого боку, зобов'язалися знизити викиди за цей період на 8%. ЄС та країни-члени ратифікували Кіотський протокол 31 травня 2002 року. Але для того щоб він набрав чинності, його повинні ратифікувати країни, сумарний викид яких вуглекислого газу в атмосферу становив 1990 року щонайменше 55% від загальносвітового. Останнє ж неможливе без підпису США чи Росії, частки яких у світовому викиді становили відповідно 36,1% і 17,4%. США відмовились, натомість Росія ратифікувала Кіотський протокол восени 2004 року.

Класифікація витрат

Classification of expenditure

Розділення витрат Союзу на два типи: обов'язкові (compulsory) та необов'язкові (non-compulsory).

Обов'язковими називають витрати, безпосередньо пов'язані з виконанням Спільнотою своїх обов'язків, визначених договорами, вторинним законодавством, міжнародними угодами та конвенціями тощо. Всі інші витрати – необов'язкові, їх обсяги визначають на свій розсуд бюджетні органи.

Через те, що Парламент має право на остаточне рішення тільки щодо необов'язкових витрат, питання, як класифікувати ті чи інші витрати, призводить до суперечок між двома гілками бюджетної влади – *Радою ЄС* та *Європейським Парламентом*. Оскільки витрати на сільське господарство належать до обов'язкових, близько половини *бюджету Союзу* Парламент не контролює.

Комітет з економічних та соціальних питань

Economic and Social Committee / ESC

Див. "Європейський соціально-економічний комітет".

Комітет із зайнятості

Employment Committee

Див. "Європейська стратегія зайнятості".

Комітет з питань політики та безпеки

Political and Security Committee

"пусковий механізм" європейської безпекової та оборонної політики, а також *спільної зовнішньої й безпекової* (СЗБП) політики; підпорядкований *Раді міністрів*.

Рішення про його створення ухвалила Ніццька Європейська Рада в грудні 2000 року, поклавши на Комітет стратегічне керівництво та політичний контроль за операціями з подолання кризових ситуацій. Крім того, Комітет стежить за розвитком міжнародних подій у царині СЗБП, допомагає визначати напрямки цієї політики та наглядає за її втіленням.

До складу Комітету входять по одному представникові від кожної держави-члена. Йому допомагають Військово-політична група (Politico-Military Group), Комітет з цивільних аспектів врегулювання кризових ситуацій (Committee for Civilian Aspects of Crisis Management), Військовий комітет (Military Committee) та Військовий персонал (Military Staff).

Комітет постійних представників/Корепер

Coreper

впливове об'єднання глав (послів) і членів постійних представництв країн ЄС у Брюсселі. Готує засідання *Ради міністрів*: веде переговори щодо порядку денного Ради (пропозиції та проекти рішень готує *Європейська Комісія*) і попередньо розглядає питання, чимало з яких Рада лише формально ухвалює.

Комітет постійних представників або Корепер (Coreper, акронім від назви комітету французькою) відіграє ключову роль у системі ухвалювання рішень Спільноти. Він є водночас і форумом для діалогу (між самими представниками і між ними та національними урядами їхніх країн), і органом політичного контролю (керує роботою експертних груп і наглядає за їхньою діяльністю). Комітет фактично розділений на два:

- Корепер I, до складу якого входять заступники постійних представників, та
- Корепер II, який складається з глав постійних представництв.

Ефективність засідань *Ради* залежить від рівня роботи Комітету.

Комітет регіонів

Committee of the Regions (CoR)

консультативний орган ЄС, що висловлює думку місцевих і регіональних органів влади.

Комітет регіонів (КР) створений згідно з *Договором про Європейський Союз*, розпочав свою діяльність 1994 року. Він складається з представників місцевих і регіональних органів управління, яких призначає Рада за пропозиціями країн-членів на чотирирічний термін. В процесі ухвалення рішень з питань, що зачіпають місцеві й регіональні інтереси, як-от освіта, справи молоді, культура, охорона здоров'я, соціальне й економічне гуртування, консультації з КР обов'язкові. *Амстердамський договір* (набув чинності в травні 1999 року) розширив коло цих питань, включивши до них охорону довкілля, розпорядження коштами з *Європейського соціального фонду*, професійно-технічна освіта, транскордонна співпраця і транспорт. Крім того, КР може готувати висновки і з власної ініціативи.

Кількість і розподіл місць у Комітеті регіонів такі ж, як у *Європейському соціально-економічному комітеті*. Так само, як і у випадку останнього, Ніццький договір не змінив розподіл місць в КР між державами-членами. Він лише обумовлює, з огляду на розширення Союзу, що в майбутньому кількість місць у Комітеті не повинна перевищувати 350. Крім того, Договір чітко визначає, що членом Комітету може бути лише представник виборних органів регіональної чи місцевої влади або особа, політично підзвітна виборному органу.

Комітологія

Comitology

складна процедура, суть якої полягає в тому, що держави-члени обмежують і контролюють виконавчу владу *Комісії* за допомогою спеціальних комітетів.

Згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти, нагляд за дотриманням законодавства в ЄС здійснює *Європейська Комісія*. Кожен законодавчий акт визначає коло повноважень Комісії щодо його втілення та способи їх реалізації. Часто законодавчий акт містить ще й положення про те, що Комісії допомагає певний комітет, відповідно до процедури, відомої під назвою "комітологія". В комітетах Комісія має змогу погодити з національними урядами практичні заходи з упровадження законів.

Процедура комітології передбачає три види комітетів – консультативні, адміністративні та регулятивні, очолює які завжди службовець Комісії, але складаються вони з національних чиновників. Відповідно до назви, консультативні комітети лише консультують Комісію в законотворчому процесі. Натомість адміністративні та регулятивні комітети можуть передавати запропоновані Комісією виконавчі заходи на затвердження в *Раду*. Адміністративні комітети вперше створено 1962 року, щоби допомогти в запровадженні спільної сільськогосподарської політики; початкове призначення регулятивних комітетів полягало в тому, щоб допомогти управляти єдиним зовнішнім тарифом, нині ж вони опікуються цілою низкою питань гармонізації.

Зрозуміло, що від вибору процедури, себто типу комітету – консультативного або іншого, залежить ступінь свободи й незалежності Комісії. З огляду ж на те, що критерії цього вибору зазвичай доволі неоднозначні, не дивно, що Рада й Комісія часом сперечаються з цього приводу. Втім, якби комітологія і далі регулювала тільки відносини "Рада – Комісія", полеміка довкола неї обмежилась би лише сторінками офіційних друкованих видань Комісії. Але надавши Парламентові реальну законодавчу владу (*процедура спільного ухвалення рішень*), *Договір про Європейський Союз* (ДЄС) загострив ситуацію. *Європейський Парламент*, який відстоював повноваження Комісії в галузі запровадження законів і натомість прагнув контролювати її виконавчу владу, завжди проявляв неабияку зацікавленість щодо комітології. Однак раніше йому бракувало формальних підстав для безпосередньої участі в процедурі. Відколи ж ДЄС набрав чинності, Парламент здобув право нарівні з Радою контролювати, як Комісія втілює ухвалені ними закони (за процедурою спільного ухвалення рішень). Наскільки

серйозними були ці вимоги, стало зрозуміло одразу після того, як Парламент вперше провалив погоджувальний етап нової процедури спільного ухвалювання рішень (йшлося про закон у галузі голосового телефонного зв'язку) через непоступливість Ради в питанні комітології.

Перше рішення про комітологію Рада ухвалила ще 13 липня 1987 р. З огляду на зміни, внесені ДЄС, зокрема щодо нової ролі Парламенту, та у відповідь на критику за складність, його замінили новим, від 28 червня 1999 року.

Нове рішення передбачає, що Парламент наглядатиме за реалізацією законів, ухвалених із застосуванням процедури спільного ухвалювання рішень. Він може висловити своє заперечення проти заходів упровадження, запропонованих Комісією або, відповідно, Радою, якщо, на думку Парламенту, вони перевищують передбачені цим законом повноваження. У рішенні чітко визначено критерії, які мають застосовуватися при виборі комітету.

Кілька останніх доповнень до нового рішення про комітологію зробили систему комітетів ще прозорішою для Парламенту та громадськості: громадянам полегшено доступ до комітетської документації (порядок такий самий, що й для ознайомлення з документами Комісії). Кінцевою метою, разом з комп'юте ризацією процесу ухвалювання рішень, є публікація в інтернеті повного тексту всіх неконфіденційних документів, що надходять до Парламенту. Починаючи з 2000 року Комісія щорічно публікує звіт про роботу комітетів за попередній рік.

Конкуренція

Competition

Правила конкуренції мають забезпечувати ефективне функціонування *Європейської економічної зони*, рушіями якої є ринкові сили. Політика Європейської Спільноти щодо конкуренції (статті 81 та 89 Договору про заснування Європейської Спільноти, колишні статті 85 та 94) базується на п'яти головних принципах:

- заборонені узгоджені дії, угоди та об'єднання між підприємствами, що можуть негативно вплинути на торгівлю між країнами-членами, завадити конкуренції в межах спільного ринку, обмежити чи спотворити її;
- заборонено користуватися перевагами панівного становища на ринку, коли це може негативно вплинути на торгівлю між країнами-членами;
- контроль за державною допомогою в країнах-членах у будь-якій формі, що загрожує вільній конкуренції, бо дає переваги окремим підприємствам чи виробництву окремих товарів;
- плани злиття в масштабах Європи оцінюються з позиції потенційних наслідків для конкуренції і можуть стати забороненими;
- лібералізація деяких секторів, у яких донині панувала монополія певних державних чи приватних підприємств (наприклад, телекомунікації, транспорт чи енергетика).

Однак іноді можливе відхилення від двох перших принципів, зокрема в тих випадках, коли угода між підприємствами веде до вдосконалення виробництва чи розповсюдження продукції або сприяє науково-технічному прогресові. Припускаються також винятки з суворих правил конкуренції у схемах державної програми допомоги, соціальних субсидій або дотацій на розвиток культури чи збереження культурної спадщини.

Складність проведення ефективної політики в галузі конкуренції полягає в тому, що Спільнота змушена врівноважувати суперечливі цілі. Адже вона повинне гарантувати, що:

- жорсткі вимоги, спрямовані на створення ідеального конкурентного середовища на внутрішньому ринку, не зменшують конкурентоспроможності європейських підприємств на світовому ринку;
- незважаючи на лібералізацію, комунальні служби повинні зберегти здатність задовольняти основні потреби громадян.

Копенгагенські критерії

Copenhagen criteria

У червні 1993 р. Європейська Рада на своєму засіданні в Копенгагені визнала право країн Центральної та Східної Європи вступати до Європейського Союзу після виконання ними низки вимог за трьома критеріями:

- політичного: стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин;
- економічного: дійова ринкова економіка;
- “членського”: зобов’язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних та монетарних цілей.

Так звані “копенгагенські критерії” або критерії вступу були підтверджені в грудні 1995 р. на Мадридському засіданні Європейської Ради, яка підкреслила, крім того, значення перебудови адміністративних структур країни-заявника і створення умов поступової гармонійної інтеграції в ЄС.

Втім ЄС лишає за собою право визначати момент, коли він буде готовий прийняти нових членів.

Котонуська угода

Cotonou Agreement

регулює відносини між ЄС та країнами Африки та Карибського і Тихоокеанського басейнів (АКТ). Котонуська угода – новий етап у співпраці з країнами АКТ, початок якій поклала 1964 року *Яундеська конвенція* і продовжили чотири *Ломеські конвенції*.

Котонуську угоду про співпрацю між ЄС та країнами АКТ підписали 23 червня 2000 року в столиці Беніну місті Котону. Головними цілями співробітництва є зменшення бідності, інтеграція країн АКТ до світової економіки та постійний розвиток. Найважливішим нововведенням Котонуської угоди в порівнянні з попередніми договорами про партнерство стало поширення співпраці на політичну сферу та принцип взаємності зобов’язань. Надання допомоги з боку ЄС обумовлюється певними політичними вимогами до країн-партнерів щодо дотримання миру, поваги до прав людини, чесного урядування тощо.

Країни Вишеградської угоди

Vysegrad Countries

Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина (до 1993 року – Чехословаччина). У лютому 1991 року президенти Польщі, Угорщини та Чехословаччини зустрілися в угорському місті Вишеграді, аби домовитися про співпрацю в процесі європейської інтеграції. Вони оголосили, що країни “Вишеградського трикутника” ставлять за мету повну господарську, політичну й юридичну інтеграцію до Європейського Союзу і вступ до НАТО. 1999 року до НАТО вступили Польща, Угорщина і Чехія; 2003 року – Словаччина. А 1 травня 2004 року всі чотири “Вишеградські країни” увійшли до Європейського Союзу разом з шістьма іншими учасниками останнього розширення.

Країни-кандидати

Applicant countries, candidate countries

на сьогодні статус кандидата мають 5 країн:

- Туреччина з 2000 року
- Північна Македонія – 2005 рік
- Албанія – 2009
- Чорногорія – 2010
- Сербія - 2012

Норвегія, Ліхтенштейн і Швейцарія в різний час також подавали заяви про вступ до Європейського Союзу. Однак через ті чи інші причини (зокрема, негативні результати референдумів у Норвегії) так і не стали його членами.

Критерії вступу

Accession Criteria

Див. “Копенгагенські критерії”

Критерії конвергенції (зближення)

Convergence Criteria

умови, виконання яких дає державам ЄС право приєднатися до третього етапу *Економічного й монетарного союзу* (ЕМС). Договір про ЄС визначає п'ять критеріїв конвергенції, які стосуються цінової стабільності, дефіциту бюджету, державного боргу, стабільності національної валюти та відсоткових ставок. А саме:

- відношення державного дефіциту до валового внутрішнього продукту не повинно перевищувати 3%;
- відношення державного боргу до валового внутрішнього продукту не повинно перевищувати 60%;
- стабільність цін і сталість середніх темпів інфляції протягом одного року до проведення оцінювання; при цьому показник росту інфляції не може більш ніж на півтора відсотки перевищувати відповідні показники трьох найкращих (з погляду цінової стабільності) країн-членів;
- довгострокова номінальна відсоткова ставка не повинна перевищувати більш, ніж на два відсотки відповідні показники трьох найкращих (з погляду цінової стабільності) країн-членів;
- протягом щонайменше двох років і без значного напруження з боку відповідної країни, нормальне відхилення величини обмінного курсу не повинно виходити за граничні значення, передбачені механізмом обмінного курсу країн-членів.

Отже, критерії конвергенції мають забезпечити збалансованість економічного розвитку в Економічному та монетарному союзі і не допускати виникнення ані найменшої напруги між країнами-членами. Виконання критеріїв, пов'язаних з державними дефіцитом та боргом так само важливе і після початку третього етапу економічного та монетарного союзу (1 січня 1999 р.). Ці вимоги були закріплені 1997 року в *Пакті про стабільність і зростання*.

Куденгофе-Калергі, Ріхард Ніколас, граф (1894–1972)

Coudenhove-Kalergi, Richard Nicolaus, Count

засновник Пан'європейського руху (1923 р.), генеральний секретар Європейського парламентського союзу (1947), перший лавреат премії Карла Великого за видатний внесок у європейську інтеграцію. Автор ідеї, яку пізніше розвинув Ж. Моне і оприлюднив Р. Шуман, про об'єднання вугільних і сталеливарних ресурсів Франції та Німеччини. Завдяки його зусиллям 1926 року перший конгрес Пан'європейського руху у Відні зібрав 2000 учасників з 24 країн. У своїй промові на конгресі Куденгофе-Калергі вперше висловив ідею “Сполучених Штатів Європи”, підхоплену після Другої світової війни В. Черчиллем. 1947 року в місті Гштаді (Швейцарія) заснував *Європейський парламентський союз* з метою розробки європейської Конституції. *Європейський конгрес* 1948 року в Гаазі об'єднав різні організації, зокрема і Європейський парламентський союз, у “Європейський рух”. З 1952 по 1965 рр. Куденгофе-Калергі був його почесним президентом.

Лаекенська декларація

Laeken Declaration

грудні 2001 року, через рік після *Ніццького договору* та Ніццької декларації, що закликала до продовження інституційної реформи, Європейська Рада ухвалила в Лаекені (Бельгія) декларацію про майбутнє Європи. Лаекенська декларація оголосила план реформування Європейського Союзу, з метою зробити його демократичнішим, прозорішим та ефективнішим.

У декларації сформульовано 60 питань щодо майбутнього Європи, всі вони стосуються чотирьох основних тем: визначення та розподіл повноважень, спрощення договорів, інституційна структура та створення Конституції для громадян ЄС. Згідно з Лаекенською декларацією було скликано *Конвент* за майбутнє Європи, який працював над проектом Конституції і представив свої пропозиції на Європейській Раді в Салоніках у червні 2003 року (див. також "*Європейська Конституція*").

"Леонардо да Вінчі" програма

Leonardo da Vinci

Див. "*Освіта, фахова виучка та молодь*".

Лісабонська стратегія

Lisbon Strategy

нова стратегічна мета Європейського Союзу, спрямована на підвищення глобальної конкурентоспроможності Союзу через економічне оновлення та поліпшення в соціальній сфері й охороні довкілля. Європейська Рада в Лісабоні в березні 2000 року визначила для Європейського Союзу завдання на наступне десятиліття: стати найконкурентоспроможнішою та найдинамічнішою в світі економікою, що базується на знаннях, здатна до постійного зростання, забезпечує більше кращих робочих місць та тісніше соціальне гуртування. Див. також "*Політика в галузі підприємництва*".

Ломеська конвенція

Lomé Convention

упродовж 25 років – з 1975 по 2000 рік – регулювала відносини між ЄС та країнами Африки і Карибського та Тихоокеанського басейнів (АКТ). Ломеська конвенція (за назвою столиці Того), так само, як до неї *Яундеська*, мала на меті створити рамки побудови відносин з колишніми колоніями деяких країн Спільноти, і допомогти їм у розвитку. Передбачала систему пільг для країн АКТ в торгівлі з ЄС. Ломеська конвенція три рази поновлювалась, відповідно, з'являлись "Ломе II", "Ломе III" і "Ломе IV". Остання втратила чинність 2000 року, її замінила *Котонуська конвенція*. Головні фінансові й технічні інструменти реалізації Ломеської конвенції надавали *Європейський фонд розвитку* та *Європейський інвестиційний банк*.

Люксембурзький компроміс

Luxembourg Compromise

спосіб розв'язання кризи "порожнього крісла", що виникла в липні 1965 р., внаслідок демонстративної відмови Франції від свого місця в Раді. Рішення президента Франції Шарля де Голля бойкотувати засідання Ради було викликане завершенням перехідного періоду, упродовж якого рішення щодо єдиного ринку ухвалювались одностайно. Перспектива голосування кваліфікованою більшістю такого життєво важливого для Франції питання, як фінансування *спільної сільськогосподарської політики*, і вірогідність залишитись у меншості змусили де Голля вдатися до такого радикального заходу. Люксембурзький компроміс, завдяки якому країни-члени здобули право накладати вето на пропозиції, що зачіпають головні національні інтереси, досягнуто в січні 1966 року.

Люксембурзький процес

Luxembourg Process

Див. "*Європейська стратегія зайнятості*".

Маастрихтський договір

Maastricht Treaty

також відомий, як Договір про Європейський Союз (Договір про ЄС, ДЄС) проклав шлях до поглиблення європейської інтеграції, зокрема, через внесення до Римського договору Економічного та монетарного союзу. ДЄС запровадив також назву “Європейський Союз”; останній об’єднав наднаціональну Спільноту і два міждержавних “стовпи” політичної співпраці: спільну зовнішню та безпекову політику і співпрацю в галузі правосуддя та внутрішніх справ. Крім того, ДЄС запровадив посаду *європейського омбудсмена, Комітет регіонів, процедуру спільного ухвалювання рішень*, а також розширив сферу застосування процедури голосування *кваліфікованою більшістю*. Підписаний в Маастрихті 7 лютого 1992 року, ДЄС набрав чинності 1 листопада 1993 року. Ратифікація Договору про ЄС наразилася на значні перешкоди в деяких країнах Союзу. Зокрема, референдум у Данії 1992 року відкинув її; лише повторний референдум наступного року відкрив шлях до ратифікації ДЄС.

“МЕДА” програма

MEDA

головний фінансовий інструмент Європейського Союзу в реалізації так званого “європейсько-середземноморського партнерства” (Euro-Mediterranean Partnership) з державами східного та південного Середземномор’я. Йдеться про Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданію, Ліван, Лівію, Палестину, Сирію, Туніс, Туреччину, Кіпр та Мальту (останні дві – до вступу в ЄС 1 травня 2004 року). Програма “МЕДА” виходить за рамки звичайної допомоги в розвитку, і подібна до програм “ФАРЕ” і “ТАСІС” тим, що головною метою фінансової співпраці з регіоном Середземномор’я є економічні перетворення та зона вільної торгівлі. Бюджет “МЕДА” на 2000–2006 рр. становив 5,35 млрд. євро. *Інструмент європейського сусідства і партнерства* (ІЄСП) (European Neighbourhood and Partnership Instrument) — новий фінансовий інструмент ЄС для країн, які охоплюються Європейською політикою сусідства. З 1 січня 2007 року вона замінює такі географічні програми, як TACIS, MEDA, PHARE та ін..

Мессінська конференція

Messina Conference

конференція шести країн *Європейської спільноти з вугілля та сталі* (ЄСВС) у червні 1955 року, яка стала поворотним моментом в історії європейської інтеграції. Невдачі, які передували їй – провал ідеї про європейську оборонну спільноту, незадоволення діяльністю ЄСВС і несподівана відставка Жана Моне з посади голови Вищого органу ЄСВС спонукали міністрів закордонних справ “Шістки” (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція) замислитись над майбутнім європейської інтеграції. Вони доручили *Полю-Анрі Спааку*, міністру закордонних справ Бельгії, створити комітет і підготувати пропозиції щодо створення спільного ринку і поширення інтеграції на атомну енергетику. Пропозиції звіту комітету Спаака (звіт Спаака) лягли в основу *Римських договорів про Європейську економічну спільноту та Європейську спільноту з атомної енергії*, підписаних 1957 року. Відтоді в європейський лексикон увійшов вираз “нова Мессінська конференція” на позначення сподіваного прориву в поглибленні європейської інтеграції.

Митний союз

Customs Union

Митний союз – важливий складник спільного ринку. Його створення стало першочерговим завданням після підписання Римського договору і завершилось 1968 року. Найголовнішими були такі заходи:

- скасування всіх митних зборів та обмежень між країнами-членами;
- запровадження *єдиного зовнішнього тарифу* щодо товарів третіх країн, однакового для всієї Європейської Спільноти (прибуток від його стягнення став одним із джерел формування *власних ресурсів* Спільноти);

- спільна торговельна політика як зовнішній аспект митного союзу (на міжнародному рівні Спільнота виражає спільну позицію всіх держав-членів).

Спільні процедури та правила були зібрані до купи в єдиному адміністративному документі (Single Administrative Document), який замінив усі попередні нормативні акти. Відколи 1993 року офіційно почав діяти спільний ринок, усі традиційні перевірки на внутрішніх кордонах були скасовані разом з митними формальностями. Отже, митні служби країн-членів втратили функції стягування акцизного збору, ПДВ та накопичення статистичної інформації.

Завдання на майбутнє передбачають тіснішу співпрацю між національними адміністраціями та боротьбу з шахрайством через послідовне виконання програм “Митниця 2002” та “Митниця 2007”, а також інтеграції митних служб нових країн-членів.

Міжурядова конференція

Intergovernmental Conference

переговори між урядами країн-членів з метою внесення змін і доповнень до договорів. Мають особливе значення для процесу європейської інтеграції, тому що саме вони розробляють і ухвалюють внесення інституційних змін.

Міжурядову конференцію скликає *Рада міністрів* (з загальних питань) з ініціативи держави-члена або *Комісії*. Підготовчу роботу виконує група з представників урядів держав-членів, куди традиційно входить і представник *Комісії*. *Європейський Парламент* також бере активну участь у роботі конференції через своїх спостерігачів та президента Парламенту.

Найважливіші міжурядові конференції завершилися ухваленням таких документів:

- *Єдиний Європейський Акт* (1986 рік) – запровадив зміни, потрібні для того, щоб спільний ринок почав функціонувати повною мірою від 1 січня 1993 року;
- *Маастрихтський договір* (1992 рік) – Договір про Європейський Союз готували дві окремі міжурядові конференції: на одній ішлося про економічний та монетарний союз, на другій – про політичний;
- *Амстердамський договір* (1997 рік). Завданням відповідної міжурядової конференції був перегляд деяких проблемних положень Маастрихтського договору та підготування до майбутнього розширення;
- *Ніццький договір* (2000 рік) – розпланував інституційні зміни після вступу в ЄС нових членів.

Останній набрав чинності 1 лютого 2003 року, а вже 4 жовтня того ж року нова міжурядова конференція розпочала роботу над Конституційним договором ЄС, що мав замінити всі попередні. 18 червня 2004 року остання міжурядова конференція завершилась, глави держав та урядів дійшли остаточної згоди щодо тексту *Конституції* для Європи, а 29 жовтня 2004 року в Римі відбулася церемонія урочистого підписання нового договору.

“Молодь” програма

Youth

Див. “Освіта, фахова виучка та молодь”.

Моне Жан (1888–1979)

Monnet Jean

француз, один з “батьків-фундаторів” європейської інтеграції. 1919 року брав участь у створенні Ліги Націй і став заступником її генерального секретаря. За обох світових війн працював в адміністративних органах союзників; був одним з найближчих радників президента Рузвельта і відіграв визначну роль у запровадженні “Програми перемоги”, що призвела до втручання США у війну. 1943 року ввійшов до складу першого уряду вільної Франції у вигнанні (в Алжирі), керував озброєнням французьких визвольних військ. Після

Другої світової війни на прохання де Голля, розробив і здійснював Програму модернізації економіки Франції.

1950 року спільно з *Робертом Шуманом* ініціював створення *Європейської спільноти з вугілля й сталі* (ЄСВС), став першим головою його Вищого органу. Успіх проголошеної Шуманом ідеї ЄСВС величезною мірою завдячував підготовчій роботі Моне, його авторитету й міжнародним зв'язкам. 1954 року створив і очолив "Комітет дій за Сполучені Штати Європи" з лідерів політичних партій і профспілок. "Ми об'єднуємо не держави, ми єднаємо людей," – цій меті Жан Моне присвятив усе своє життя. 1982 року будинок у містечку Унжарей (регіон Іль-де-Франс, Франція), де жив і помер Моне, викупив Європейський Парламент; нині там музей і працює Фундація Жана Моне. Прах видатного європейця 1988 року помістили у паризький Пантеон.

Монетарна політика

Monetary Policy

є основою економічного та монетарного (валютного) союзу (ЕМС). Регулюється статтями 105 – 111 *Договору про заснування Європейської Спільноти*. Процедури ухвалювання рішень в ЕМС варіюються залежно від питання:

- карбування монет у країнах-членах – *процедура співпраці* після консультацій з *Європейським центральним банком* (ЄЦБ);
- формулювання керівних положень щодо політики обмінного курсу – Рада ухвалює рішення кваліфікованою більшістю за рекомендацією ЄЦБ або *Комісії* після консультації з ЄЦБ;
- застосування заходів, передбачених статутом *Європейської системи центральних банків* (ЄСЦБ), а також умов, за яких ЄЦБ має право стягувати штрафи – Рада вирішує кваліфікованою більшістю за рекомендацією ЄЦБ і після консультацій з *Європейським Парламентом* та Комісією;
- технічні зміни до Статуту ЄСЦБ – Рада вирішує кваліфікованою більшістю за рекомендацією ЄЦБ і після консультацій з Комісією за згоди Європейського Парламенту;
- обмінний курс євра відносно валют третіх країн (за межами ЄС) – Рада ухвалює одностайно за рекомендацією ЄЦБ або Комісії після консультацій з Європейським Парламентом.

НАТО (Організація північноатлантичного договору)

North Atlantic Treaty Organisation, NATO

Організація Північноатлантичного договору (вживається також назви "Північноатлантичний альянс" або "НАТО") заснована 1949 року, її штаб-квартира розташована в Брюсселі. До складу НАТО входить 21 країна з членів ЄС (крім Австрії, Ірландії, Кіпру, Мальти, Фінляндії та Швеції), а також Туреччина, Канада, США, Ісландія та Норвегія. Головною метою Північноатлантичного договору є забезпечення свободи і безпеки країн-учасниць політичними та воєнними засобами.

Політика ЄС формується з урахуванням зобов'язань, що мають деякі країни Союзу у зв'язку з членством у НАТО, і не суперечить спільній оборонній та безпековій політиці, яку провадить НАТО.

Недискримінації принцип

Non-discrimination principle

гарантує однакове ставлення до людей, незалежно від їхньої національності, статі, расової належності чи етнічного походження, релігії або вірувань, фізичних вад, віку чи сексуальної орієнтації.

Стаття 12 Договору про заснування Європейської Спільноти (колишня стаття 6) оголошує поза законом будь-яку дискримінацію за національністю. Згідно з *Амстердамським*

договором в Договорі про заснування Європейської Спільноти з'явилась нова 13-а стаття, спрямована на зміцнення принципу недискримінації та поширення його на інші перелічені вище випадки. *Європейська Конституція* (стаття 81), поряд із обмеженням прав за національністю, в явному вигляді забороняє дискримінацію "за статтю, расою, кольором, етнічним або соціальним походженням, генетичними властивостями, мовою, релігією чи віруваннями, політичними або іншими поглядами, приналежністю до національної меншини, власністю, народженням, неспроможністю, віком або сексуальною орієнтацією."

Ніццький договір

Treaty of Nice

змінює окремі положення *Договору про Європейський Союз, Договору про заснування Європейської Спільноти* та деяких пов'язаних з ними законодавчих актів. Ухвалили в грудні 2000 року на засіданні Європейської Ради в Ніці; підписали 26 лютого 2001 року. Ніццький договір є результатом роботи міжурядової конференції, що відкрилася у лютому 2000 року, і завданням якої було підготувати європейські інституції до розширення.

Головні зміни полягають в обмеженні складу Комісії, розширенні сфери застосування кваліфікованої більшості, визначенні нової ваги голосів у Раді міністрів, реформування процедури тіснішої співпраці. Окрім цих чотирьох ключових питань, велику увагу приділено спрощенню договорів, розподілові повноважень, легітимізації Хартії основних прав та визначенню ролі національних парламентів. До договору додається Декларація про майбутнє Союзу (Ніццька декларація), де визначено подальші кроки інституційної реформи.

Ніццький договір ратифікували всі держави-члени, і вона набрала чинності 1 лютого 2003 року.

ОЛАФ: управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству ***OLAF1, European Anti-fraud Office***

На ОЛАФ покладено відповідальність за боротьбу з шахрайством та зловживаннями у використанні коштів з бюджету Європейського Союзу. Управління створено рішенням Комісії 1999 року; воно замінило підрозділ Комісії з координації запобігання шахрайству, який працював від 1998 року.

ОЛАФ має право вивчати адміністративну діяльність та фінансування будь-якої інституції чи органу ЄС. Гарантами його цілковитої незалежності є:

- директор управління, якого призначає Комісія за згоди Парламенту та Рада міністрів. Директор ОЛАФа не повинен виконувати вказівки жодного уряду і жодної інституції (включно з Комісією). Якщо він вважає, що Комісія своїми діями зазіхає на його незалежність, директор управління може обстоювати її навіть у Суді ЄС. Директор має право розпочинати розслідування з власної ініціативи (не лише на вимогу інституції, органу чи держави-члена);
- наглядовий комітет, обов'язком якого є контроль за проведенням розслідувань. До складу комітету входять п'ять відомих особистостей, які не працюють у структурах ЄС. Їх призначають спільно Комісія, Парламент і Рада.
- ОЛАФ керується в своїй діяльності правилами, визначеними міжінституційною угодою, що уклали між собою Комісія, Парламент і Рада 25 травня 1999 року.

Освіта, фахова виучка та молодь

Education, vocational training and youth

Принцип субсидіарності означає, що кожна країна ЄС несе повну відповідальність за організацію своєї системи освіти, фахової виучки та зміст навчання. Згідно зі статтями 149 та 150 Договору про заснування Європейської Спільноти, роль Спільноти полягає у сприянні розвитку якісної освіти шляхом заохочення держав-членів до співпраці і, в разі

потреби, підтримці та доповненні їхньої діяльності. Пріоритетними цілями ЄС є розвиток загальноєвропейського виміру освіти, сприяння мобільності та налагодження зв'язків між університетами й школами Європи.

Тож відповідно до цих статей Союз не прагне розробляти спільну освітню політику. Однак він має у своєму розпорядженні низку специфічних засобів заохочення співпраці в цій галузі, а саме:

I. програми дій Спільноти, ухвалені за процедурою спільного ухвалювання рішень, зокрема:

- "Сократ" (Socrates) – освітня програма. Має на меті розвивати європейський вимір і поліпшувати якість освіти, заохочуючи співпрацю держав-учасниць. Перший етап програми тривав п'ять років (1995 – 1999 рр.); другий етап з бюджетом 1 млрд. 850 млн. євро розрахований на сім років (2000 – 2006 рр.). "Сократ" поділяється на вісім напрямків діяльності:
  - "Коменський" (Comenius) – шкільна освіта
  - "Еразм" (Erasmus) – вища освіта
  - "Грюнтіг" (Grundtvig) – навчання дорослих та інші освітні можливості
  - "Лінгва" (Lingua) – вивчення європейських мов
  - "Мінерва" (Minerva) – інформаційні та комунікаційні технології в освіті
  - Аналіз освітніх систем і політик та їх оновлення, зокрема: розвиток мереж взаємного визнання кваліфікацій (network of National Academic Recognition Information Centres, NARICs); поширення інформації в освітній галузі (Eurodice) та обмін досвідом управлінців у галузі освіти (Arion)
  - Спільні акції з іншими європейськими програмами
  - Супутні заходи
- "Леонардо да Вінчі" (Leonardo da Vinci) – програма заходів із запровадження політики Спільноти в галузі професійної виучки. Бюджет програми на сім років (2000 – 2006 рр.) становить 1,15 млрд. євро.
- "Молодь" (Youth) – програма взаємообмінів та неформальної освіти, орієнтована на молодь від 15 до 25 років. Відкрита для молоді в 31 європейській країні; надає молодим людям можливості для групових взаємообмінів та індивідуальної волонтерської роботи. Спирається на досвід попередніх програм "Молодь для Європи" та "Європейська волонтерська служба".

II. юридичні акти Спільноти, що заохочують співпрацю держав-членів у сфері молодіжної та освітньої політик, зокрема: рекомендації, звернення, робочі документи, експериментальні проекти тощо;

III. два агентства, що координують діяльність ЄС стосовно фахової виучки: Європейський центр розвитку фахової освіти, який опікується науковими й технічними аспектами розвитку фахової освіти в Європі, та Європейська освітня фундація, що підтримує й координує реформування систем фахового навчання в рамках програм "ФАРЕ" (PHARE), "ТАСІС" (TACIS) та "МЕДА" (MEDA).

Для досягнення мети, визначеної на Лісабонській Європейській Раді в березні 2000 року – стати найконкурентнішою та найдинамічнішою в світі економікою, заснованою на знаннях (див. "Лісабонська стратегія") – Комісія запропонувала політичну співпрацю в напрямку навчання упродовж усього життя. Допомога активній частині населення в пристосуванні до постійних технологічних змін є основним засобом боротьби з безробіттям та побудови справжньої Європи знань.

Основоположні договори

Founding treaties

чотири основні договори, на яких базується європейська інтеграція:

1. Договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі (*Паризький договір*)

2. Договір про заснування Європейської економічної спільноти (див. "Римські договори")
3. Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії (див. "Римські договори")
4. Договір про Європейський Союз (*Маастрихтський договір*).

Основоположні договори зазнали численних змін і доповнень, які вносились за допомогою нових договорів (*Амстердамський договір, Єдиний Європейський Акт, Ніццький договір*). Зміни договорів здійснюються шляхом скликання міжурядових конференцій. Нова *європейська Конституція* об'єднує всі договори в єдиний текст основного закону.

Офіційний вісник Європейського Союзу

Official Journal of the European Union (OJ)

вміщує закони та інші офіційні акти ЄС, друкується кожного робочого дня всіма 20 офіційними мовами ЄС. До 1 лютого 2003 року, коли набув чинності Ніццький договір, називався "Офіційний вісник Європейських Спільнот" (Official Journal of the European Communities). Складається з двох частин, "L" та "C", і додатка "S" для об'яв про конкурси щодо постачання. В частині "L" друкуються обов'язкові законодавчі акти; частина "C" містить інформаційні матеріали – рішення Суду ЄС, звіти про засідання Європарламенту, доповіді Соціально-економічного комітету та Комітету регіонів тощо. Існує також електронний розділ частини "C" - "OJ C E", документи цього розділу друкуються тільки в електронному вигляді.

Пакт про стабільність і зростання

Stability and Growth Pact

мав на меті гарантувати дотримання країнами, учасницями *Економічного та монетарного союзу*, "бюджетної дисципліни" після впровадження єдиної валюти. Практично Пакт складається з резолюції *Європейської Ради*, ухваленої в Амстердамі 17 червня 1997 року, та двох постанов *Ради міністрів* від 7 липня 1997 року, які описують технічні деталі домовленостей щодо нагляду за бюджетом, координації економічних політик і штрафних санкцій у разі порушення бюджетної дисципліни. В резолюції Амстердамської *Європейської Ради* три сторони – держави-члени, *Комісія* та Рада міністрів взяли на себе обов'язки повною мірою виконувати домовленості щодо нагляду за бюджетом і дотримання бюджетної дисципліни. Пакт надав Раді міністрів право вдаватися до покарання країни-учасниці, що не доклала достатньо зусиль для дотримання передбачених меж бюджетного дефіциту (3%). Спершу покарання передбачає безвідсотковий внесок на користь Спільноти; а якщо протягом двох років країна не виправила становища, на неї може бути накладений штраф. Втім чітких правил щодо цих покарань немає, тож їх застосування чи незастосування залишається на розсуд Ради.

Паризький договір

Treaty of Paris

Договір про заснування *Європейської спільноти з вугілля та сталі*; перший з чотирьох основоположних договорів ЄС (разом з *Римськими договорами* і *Договором про Європейський Союз*. Підписаний в Парижі 18 квітня 1951 року, набув чинності 23 липня 1952 року, втратив чинність 23 липня 2002 року.

Петерсберзькі завдання

Petersberg tasks

Завдання Європейського Союзу в галузі оборони та безпеки, початково визначені в червні 1992 року Радою міністрів країн *Західноєвропейського Союзу* (ЗЄС), що відбувалась у готелі "Петерсберг" поблизу Бона.

На цій зустрічі держави-члени висловили готовність надати для виконання воєнних операцій під егідою ЗЄС військові підрозділи всіх своїх традиційних родів військ. Було визначено, що збройні сили ЗЄС можна залучати для виконання таких завдань:

- гуманітарні та рятувальні операції;
- операції на підтримку миру;
- застосування збройних сил для врегулювання кризових ситуацій, зокрема миротворчі операції.

Амстердамський договір включив так звані “Петерсберзькі завдання” до *Договору про Європейський Союз* (стаття 17), відтак вони становлять невіддільну частину європейської оборонної та безпекової політики.

Петиції

Petitions

Кожен громадянин або мешканець Європейського Союзу, а також будь-яка компанія, організація чи асоціація з головним офісом в одній з держав-членів, має право індивідуально або разом з іншими, звертатися до *Європейського Парламенту* зі скаргою щодо будь-якого питання в межах повноважень Спільноти (статті 21 та 194 Договору про заснування Європейської Спільноти), яке стосується скаржника безпосередньо.

Усі запити надходять у парламентський комітет з петицій, який вирішує, чи є вони прийнятними для подальшого розгляду. За потреби комітет може звернутися з питанням до *омбудсмена*. Для формування свого висновку за петицією, яку прийняли до розгляду, комітет може просити *Європейську Комісію* надати йому необхідні документи або інформацію.

Згідно з новим положенням статті 21, внесеним *Амстердамським договором*, кожен громадянин Союзу має право звертатися з письмовими запитами в усі установи *Союзу*, зокрема, і в *Комітет регіонів*, *Соціально-економічний комітет* і до *омбудсмена* будь-якою з офіційних мов Союзу (а також ірландською) та отримати письмову відповідь цією ж мовою.

Поглиблення

Deepening

інтеграції між державами ЄС. Говорять про дві тенденції в розвитку Європейського Союзу: *поглиблення* і *розширення*. Курс на поглиблення закріплений в Договорі про Європейський Союз (стаття 1), як прагнення створити в Європі “дедалі міцніший союз” (an ever closer union) між народами, і реалізується через *митний союз*, *спільний ринок*, *єдину валюту*, спільні політики тощо. Поглиблення відбувається паралельно з розширенням, а часом навіть розглядається як необхідний попередній крок. Зокрема, саме майбутнє *розширення* стало головною спонукою до рішень про реформування основних політик Спільноти (спільної сільськогосподарської і структурної) та його інституцій.

Подвійна більшість

Double majority

Див. “*Кваліфікована більшість*”

Політика в галузі підприємництва

Enterprise policy

має на меті спростити створення і розвиток підприємств та виробництв на території Європейського Союзу. Повноваження ЄС у цій сфері обмежуються тільки підтримкою і координацією ініціатив держав-членів. ЄС не може ні диктувати національні політики, ні гармонізувати національні закони й інші акти..

Політика в галузі підприємництва прагне допомогти підприємствам, особливо малим і середнім, пристосовуватись до структурних змін і розвиватися. Вона заохочує їхню

співпрацю та спонукає повною мірою використовувати переваги науково-дослідних і технологічних розробок та інновацій. Створення "Європи підприємництва" – один з центральних елементів *Лісабонської стратегії*.

Положення про тимчасове обмеження прав

Suspension clause

включене в *Договір про Європейський Союз (стаття 7) Амстердамським договором*. Відповідно до цього положення держава-член може бути тимчасово позбавлена деяких своїх прав (наприклад, права голосу в *Раді міністрів*) у разі неодноразового серйозного порушення принципів, на яких базується Союз (свобода, демократія, дотримання основних прав і свобод людини, верховенство права). При цьому відповідна держава не звільняється від своїх обов'язків.

Ніццький договір доповнив цю процедуру механізмом запобігання. На подання Комісії, *Європейського Парламенту* або щонайменше, третини країн-членів, Рада міністрів може констатувати загрозу серйозного порушення головних принципів Союзу з боку держави-члена. Рішення ухвалюється за згоди Європейського Парламенту більшістю в чотири п'ятих голосів; воно містить відповідні рекомендації щодо поліпшення ситуації.

Порогова ціна

Threshold price

(вхідна) – мінімальна ціна, за якою можуть продаватися в Європейському Союзі імпорتنі сільськогосподарські продукти. Вона вища за *інтервенційну ціну*, тож заохочує економічних операторів купувати всередині Спільноти.

Постанова

Regulation

Постанови, разом з *рішеннями і директивами*, є правовими інструментами ЄС. Різниця між ними полягає в тому, що директиви набувають сили тільки через імплементацію в національне законодавство, в той час, як постанови й рішення – інструменти прямої дії. Вони набувають сили закону в Європейському Союзі з моменту видання.

Право

Law

явище складне, багатогранне, що має багате понятійне вираження. Наука формує поняття "право", по-перше, у загальносоціальному змісті (моральне право, право народів); у других - у спеціально-юридичному змісті як юридичний інструмент, пов'язаний з державою. Право в юридичному змісті - це система загальнообов'язкових, формально певних юридичних норм, установлюваних і забезпечуваних державою й спрямованих на врегулювання суспільних відносин. Право являє собою систему, тобто складається із частин, іменованих галузями, інститутами права. До числа великих галузей права ставляться: конституційне, адміністративне, цивільне, трудове, карне, карно-процесуальне, суспільно-процесуальне й ін. Галузі права відрізняються одна від одної об'єктом правового регулювання, тобто регульованими суспільними відносинами в тій або іншій соціальній сфері.

Право на неучасть

Opt out / Opting out

виняток, що робиться для країни, яка не бажає брати участь у певній сфері співпраці Спільноти, щоб уникнути безвиході. Британія й Данія отримали право на неучасть у третьому етапі *економічного та монетарного союзу*; Данія, крім того, не бере участі в оборонних заходах ЄС.

Право Спільноти

Community law

Власне право Спільноти складається з *основоположних договорів* (первинне законодавство) та нормативних положень, розроблених інституціями ЄС на їх основі (вторинне законодавство).

У ширшому розумінні право Спільноти охоплює всі норми її правового устрою, зокрема: загальні правові принципи; прецедентне право Суду Європейських Спільнот; законодавство, що виникає внаслідок зовнішніх відносин Спільноти; і додаткове законодавство, що складається з конвенцій і подібних угод, укладених між країнами-членами, для запровадження положень основоположних договорів.

Усі ці правові норми разом становлять так званий *доробок Спільноти* (Community acquis або *acquis communautaires*).

Правові інструменти Спільноти

Community legal instruments

Правові інструменти Спільноти – це юридичні засоби, якими, згідно з Договором про заснування Європейської Спільноти, можуть користуватися інституції Спільноти для виконання своїх обов'язків, дотримуючись принципу субсидіарності. Розрізняють такі види правових інструментів:

- *постанови* (regulations): їх повне й безпосереднє виконання є обов'язковим для всіх країн-членів;
- *директиви* (directives): обов'язковим для країн-членів є досягнення визначених результатів; положення директиви треба впровадити в національне законодавство, тож є свобода вибору форм і методів застосування;
- *рішення* (decisions): є обов'язковими для тих, кому вони адресовані (державам-членам, комерційним підприємствам або ж окремим особам);
- *рекомендації та думки* (recommendations and opinions): необов'язкові декларативні інструменти, які демонструють офіційну позицію інституції.

Правосуддя та внутрішні справи

Justice and home affairs

один з трьох “стовпів” ЄС, визначених *Маастрихтським договором* (розділ VI). Співпраця в галузі правосуддя та внутрішніх справ охоплює різні сфери “спільних інтересів” держав-членів, а саме:

- політику щодо надання притулку;
- правила перетину зовнішніх кордонів ЄС;
- імміграційну політику;
- боротьбу з наркотиками;
- боротьбу з міжнародним шахрайством;
- співпрацю органів правосуддя в цивільних та кримінальних справах;
- співпрацю митних служб;
- співпрацю правоохоронних органів.

Маастрихтський договір вимагав від держав-членів тільки радитись один з одним та інформувати інших щодо заходів у цих сферах. Тож співпраця здебільшого обмежувалась так званими “спільними позиціями” та в рідких випадках, одноставно ухваленими “спільними діями”. *Амстердамський договір* пішов далі: він поставила за головну мету в галузі правосуддя та внутрішніх справ створення зони свободи, безпеки та справедливості; певні ділянки були передані до повноважень Спільноти (до першого стовпа); водночас виникли нові галузі співпраці. Ніццький договір розширив застосування процедури голосування кваліфікованою більшістю у деяких аспектах співпраці з правосуддя та внутрішніх справ, з тих, що перейшли до Спільноти. Однак всі питання, що належать до третього стовпа, як і раніше, потребують одноставного ухвалення рішень.

Прапор Європи

European Flag

1985 року Європейська Рада ухвалила рішення, згідно з яким прапор, який доти був символом Ради Європи, став також офіційною емблемою Європейського Союзу. Синє поле з дванадцятьма золотими зірками в центрі, розміщеними по колу, символізує союз народів Європи. Кількість зірок незмінна, коло є уособленням єдності, число 12 – досконалості.

Президентство Союзу

Presidency of the Union

Посаду президента *Ради Європейського Союзу* держави-члени обіймають по черзі упродовж шести місяців. Іншими словами, країни, одна за одною, беруть на себе клопіт організації роботи Ради, контроль за виконанням її завдань, сприяння ухваленню політичних та правових рішень та посередницьку функцію між державами-членами. Президентом Ради Європейського Союзу є міністр закордонних справ країни-президента; він головує на засіданнях Ради з загальних та питань. Інші конфігурації Ради очолюють профільні міністри уряду країни-президента (наприклад, Раду з сільського господарства – міністр сільського господарства тощо). На засіданнях Європейської Ради головує прем'єр-міністр країни-президента.

Розклад президентства в Раді до кінця 2025 року:

- липень-грудень 2020 р. — Німеччина;
- січень-червень 2021 р. — Португалія;
- липень-грудень 2021 р. — Словенія;
- січень-червень 2021 р. — Франція;
- липень-грудень 2022 р. — Чехія;
- січень-червень 2023 р. — Швеція;
- липень-грудень 2023 р. — Іспанія;
- січень-червень 2024 р. — Бельгія;
- липень-грудень 2024 р. — Угорщина;
- січень-червень 2025 р. — Польща;
- липень-грудень 2025 р. — Данія;

Система шестимісячної ротації вже давно викликала нарікання, зокрема, через свою короткотерміновість; після того ж, як останнє *розширення* збільшило кількість країн ЄС до 27, реформа інституту президентства Ради стала нагальною. *Європейська Конституція* передбачає постійну посаду президента Європейської Ради і посаду міністра закордонних справ Союзу, який очолюватиме Раду з закордонних справ. Президентство в інших конфігураціях Ради здійснюватиме команда з трьох держав-членів.

“Програма 2000”

Agenda 2000

програма дій Європейського Союзу з огляду на *розширення*, головна мета якої – реформування політик Союзу (головним чином, *сільськогосподарської* та *структурної*) і визначення фінансової перспективи на період 2000 – 2006 рр. Глави держав та урядів ухвалили “Програму 2000” в березні 1999 року на Берлінському саміті. Остання 7-ма програма дій ЄС «Жити добре в рамках обмеженості ресурсів нашої планети» була затверджена 29.11.2013 року і стала дороговказом для європейської екологічної політики до 2020 року. Вона відкривається баченням стану ЄС, який має бути досягненим до 2050 року.

Процедура консультації

Consultation Procedure

процедура ухвалювання рішень в ЄС, яка надає *Європейському Парламенту* можливість висловити свою позицію щодо законодавчої пропозиції *Комісії*. У визначених договорами випадках, Рада зобов'язана консультиватися з Парламентом, перш ніж голосувати

пропозицію Комісію, і взяти його думку до уваги. Однак обов'язковою є тільки сама консультація, зважати на позицію Парламенту необов'язково. Процедура консультації застосовується в таких сферах, як: поліція та співпраця щодо кримінальних справ; перегляд договорів; сільське господарство; візи, надання притулку, імміграція та інші галузі, пов'язані з вільним рухом людей; транспорт (коли передбачається, що рішення матиме суттєвий вплив на певні регіони); правила конкуренції; економічна політика; тісніша співпраця і деякі інші.

Крім обумовлених законом випадків, Рада звертається до Парламенту по консультацію за ухвалення найважливіших рішень. Такі консультації необов'язкові.

Процедура погодження

Assent Procedure

процедура ухвалювання рішень в ЄС, запроваджена *Єдиним Європейським Актом*. Полягає в тому, що за ухвалювання деяких важливих рішень Рада має отримати згоду *Європейського Парламенту*. Парламент не може вносити зміни до пропозиції, він має лише право погодитись або ні (в такому разі рішення не ухвалюється). Застосовується в таких сферах: специфічні завдання *Європейського центрального банку* та зміни його статуту і статуту *Європейської системи центральних банків*; *структурні фонди і Фонд гуртування*; деякі міжнародні договори; вступ нових членів і деякі інші.

Процедура співпраці

Cooperation procedure

процедура ухвалювання рішень в ЄС, що збільшила вплив Парламенту на законодавчий процес, надавши йому право другого читання деяких законопроектів.

Процедуру співпраці запровадив *Єдиний Європейський Акт* (1986). *Договір про Європейський Союз* поширив застосування співпраці на чотирнадцять галузей політики, але *Амстердамський договір* фактично скасував нововведення на користь оновленої *процедури спільного ухвалювання рішень*, яка надає Парламентові значно більше законодавчої влади.

Нині процедуру співпраці фактично більше не використовують. Вона суттєво вплинула на розвиток Європарламенту на початку 1990-х, а окремі її елементи увійшли до процедури спільного ухвалювання рішень.

Процедура спільного ухвалювання рішень

Codécision procedure

спільне ухвалювання рішень *Радою міністрів* та *Європейським Парламентом*. Запроваджена 1992 року *Майстріхтським договором* з метою наблизити законотворчий процес у Європейському Союзі до норм європейської демократії, згідно з якими закони ухвалює безпосередньо обраний народом і підзвітний йому орган (парламент). В рамках цієї процедури Європейський Парламент має змогу накласти вето на законопроект, щодо якого він не досяг згоди з Радою.

Спрощено процедура складається з таких етапів:

- Комісія вносить законодавчу пропозицію;
- Парламент, абсолютною більшістю, висловлює Раді своє ставлення до неї;
- якщо Парламент не пропонує змін, Рада ухвалює рішення кваліфікованою більшістю;
- якщо Парламент відхиляє пропозицію, вона не стає законом;
- якщо Парламент пропонує зміни, Рада й Комісія їх розглядають;
- якщо Комісія погоджується з ними, Рада може їх затвердити кваліфікованою більшістю;
- якщо Комісія відхиляє запропоновані Парламентом зміни, Рада може ухвалити їх одностайно;

- якщо Рада також не погоджується на зміни, створюють узгоджувальний комітет з представників Ради і Парламенту за участі Комісії;
- якщо узгоджувальний комітет не дійде згоди, пропозицію знімають;
- якщо узгоджувальний комітет виробляє компромісний варіант тексту, його має ухвалити Рада (кваліфікованою більшістю) і Парламент.

Спочатку процедура спільного ухвалювання рішень застосовувалась лише в кількох галузях політики, а саме: єдиний ринок, освіта, охорона довкілля, захист споживачів та охорона здоров'я. 1997 року *Амстердамський договір* значно розширив коло її застосування, спростивши саму процедуру. Нині це головна форма законотворчої співпраці Ради й Парламенту.

Неухильний рух від одностайності до кваліфікованої більшості в ухвалюванні рішень у Раді полегшує й прискорює законодавчий процес в ЄС, але водночас призводить до того, що національні парламенти втрачають змогу контролювати свої уряди, які вже не мають права вето. Компенсувати цей так званий "дефіцит демократії" може *Європейський Парламент*, тож будь-який законодавчий акт, ухвалюваний кваліфікованою більшістю, теоретично має належати до сфери застосування процедури спільного ухвалювання рішень. Здебільшого так воно й є. *Ніццький договір* збільшив застосування кваліфікованої більшості, паралельно розширивши коло повноважень процедури спільного ухвалювання рішень. Однак на деякі галузі, де *кваліфікована більшість* запроваджена раніше (сільське господарство, торгівля), спільне ухвалювання рішень поширити не вдалося.

Рада Європейського Союзу

Council of the European Union

інституція Європейського Союзу. Рада ЄС (Рада або Рада міністрів) – головний орган ухвалювання рішень в ЄС. До її складу входять по одному міністрові від кожної країни Союзу. Залежно від порядку денного, збираються міністри закордонних справ (Рада з загальних справ та зовнішніх відносин), економіки й фінансів (Екофін), сільського господарства тощо – загалом 9 конфігурацій Ради. Кількість засідань протягом року залежить від масштабів та інтенсивності законодавчого процесу в ЄС і політичних рухів того чи іншого особливого питання. Деякі конфігурації Ради збираються раз на місяць; інші – раз на півроку. Попри те, що склад Ради міністрів змінюється, це *єдина інституція*. Керівництво в Раді здійснює країна-президент, яка змінюється щопівроку (див. *Президентство Союзу*). Над підготуванням рішень Ради працюють близько 250 робочих груп і комітетів; вони виконують технічну роботу і передають документи в *Комітет постійних представників*, який здійснює політичну підготовку рішень. Організаційну роботу виконує генеральний секретаріат на чолі з генеральним секретарем Ради. *Амстердамський договір* зробив генерального секретаря Ради водночас і "Верховним представником" з питань спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП), відтак роботою секретаріату опікується здебільшого його заступник.

Рішення в Раді ухвалюються голосуванням міністрів з держав-членів. Залежно від питання, що розглядається, застосовується один з трьох видів голосування: проста більшість (для процедурних питань); *кваліфікована більшість* (коли кожна країна має визначену "вагу" голосу) – застосовується за розгляду питань внутрішнього ринку, економічних справ і торгівлі; одностайне рішення – застосовується, зокрема, за розгляду питань про вступ нових членів, оподаткування, проблем СЗБП і правосуддя та внутрішніх справ.

Римські договори

Treaties of Rome

два основоположні євроінтеграційні договори, підписані в Римі 25 березня 1957 року: Договір про заснування *Європейської економічної спільноти* і Договір про заснування *Європейської спільноти з атомної енергії*. Договори підписали країни-засновниці –

Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Федеративна Республіка Німеччина та Франція. Після перейменування Європейської економічної спільноти на Європейську Спільноту, згідно з Договором про Європейський Союз, відповідний Римський договір почали називати "Договором про заснування Європейської Спільноти", і коли говорять "Римський договір", в однині, найчастіше розуміють саме його.

Розширення

Enlargement

вступ нових держав до Європейського Союзу. До шести країн-засновниць – Бельгії, Франції, Німеччини, Італії, Люксембургу та Нідерландів, що підписали 1951 року *Паризький договір* про створення *Європейської спільноти з вугілля та сталі*, згодом приєдналися ще 22, однак Велика Британія покинула ЄС:

- 1973: Данія, Ірландія та Сполучене Королівство;
- 1981: Греція;
- 1986: Португалія й Іспанія;
- 1995: Австрія, Фінляндія та Швеція;
- 2004: Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чехія.
- 2007: Болгарія, Румунія
- 2013: Хорватія

Див. також "*Країни-кандидати*", "*Поглиблення*"

"САПАРД" програма

SAPARD

один з трьох фінансових інструментів Європейського Союзу (разом з "*ФАРЕ*" та "*ІСПА*") на допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи у підготовці до вступу в ЄС. "САПАРД" – "Спеціальна передвступна програма для сільського господарства та розвитку села" (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development, SAPARD), має на меті структурні перебудови в аграрному секторі країн-вступників та запровадження тієї частини правового *доробку Спільноти*, який стосується його *спільної сільськогосподарської політики*. Програма "САПАРД" започаткована постановою *Ради міністрів* у червні 1999 року, як частина "*Програми 2000*" щодо збільшення передвступної допомоги на період 2000 – 2006 рр. Її бюджет для Болгарії та Румунії на 2004 рік становив 225,2 млн. євро; до 2003 року загальний річний бюджет програми для 10 країн Центральної та Східної Європи становив 560 млн. євро.

"Сократ" програма

Socrates

Див. "*Освіта, фахова виучка та молодь*".

Соціальна глава

Social Chapter

Див. "*Соціальна хартія*".

Соціальна хартія

Social Charter

1989 року всі держави Європейського Союзу, крім Сполученого Королівства, підписали декларацію під назвою "Хартія основних соціальних прав робітників" (скорочено Соціальна хартія, не плутати з Європейською соціальною хартією Ради Європи, підписаною 1961 року). Це політичний інструмент, який накладає на країн-учасниць "моральні зобов'язання" і покликаний гарантувати певні соціальні права громадянам цих країн. Йдеться насамперед про ринок праці, фахове підготування, умови праці та однакові можливості. Хартія також доручала Європейській Комісії якомога швидше розробити пропозиції для перенесення положень Хартії до законодавства Союзу.

Розвиваючи положення Соціальної хартії, в грудні 1991 року держави-члени підписали Договір з соціальної політики. Британія знов утрималась, і щоб інші країни могли попри неучасть Британії, просуватися далі в узгодженні соціальної політики, Договір зробили додатком до Маастрихтського договору разом з так званим "Протоколом з соціальної політики" (соціальний протокол). Коли 1997 року Тоні Блер став прем'єр-міністром Британії, країна приєдналася до соціальної політики Спільноти, що дало можливість, через поправки, внесені *Амстердамським договором*, внести так звану "соціальну главу" в Договір про заснування Європейської Спільноти.

Соціальний протокол

Social Protocol

Див. "Соціальна хартія".

Соціально-економічний комітет

Economic and Social Committee / ESC

Див. "Європейський соціально-економічний комітет".

Спаак Поль-Анрі (1899–1972)

Spaak Paul-Henri

бельгійський політик, співторець НАТО та Європейської Спільноти. Від 1938 до 1957 р. — міністр закордонних справ, міністр фінансів, прем'єр-міністр Бельгії. В 1946 р. — голова першої сесії Генеральної Асамблеї ООН. 1957 – 1961 рр. — генеральний секретар НАТО. 1961-1966 — знову міністр закордонних справ та віце-прем'єр Бельгії. Дивіться також "Звіт Спаака".

Спільна зовнішня та безпекова політика

Common foreign and security policy (CFSP)

один з двох міжурядових "стовпів" Європейського Союзу. Спільну зовнішню та безпекову політику (СЗБП) започаткував *Договір про Європейський Союз* (ДЄС) замість так званої "європейської політичної співпраці". СЗБП має на меті формування спільної оборонної політики, яка може, зрештою, привести до єдиної системи оборони. Розділ V (статті 11-28) ДЄС, відомий також як "другий стовп", визначає не тільки завдання СЗБП, а й специфічні юридичні інструменти їх реалізації – спільні дії та *спільні позиції*, застосування яких ухвалюється одноставним голосуванням у Раді.

Амстердамський договір (травень 1999 року) запровадив посаду "Верховного представника" з питань СЗБП ("пан СЗБП"), надав у розпорядження Європейському Союзу новий інструмент СЗБП – *спільну стратегію*, і дозволив, за певних умов, використання голосування кваліфікованою більшістю. Ніццький договір, своєю чергою, дозволив, також за певних умов, вдаватися до *тіснішої співпраці* в СЗБП для здійснення спільних дій і спільних позицій, але не для військових чи оборонних операцій. *Європейська Конституція* запроваджує постійну посаду міністра закордонних справ ЄС, який замінить водночас і Верховного представника з питань СЗБП і члена Комісії з зовнішніх справ, які досі певною мірою дублювали функції один одного.

Спільна оборонна політика

Common defence policy

Спільна зовнішня та безпекова політика Європейського Союзу передбачає визначення загальних рис спільної оборонної політики, яка, можливо, з часом приведе до створення спільної оборонної структури. Щодо оборони, Європейський Союз звернувся до *Західноєвропейського Союзу* з проханням розробити і запровадити рішення та заходи, які мають оборонне значення (Стаття 17 Договору про ЄС).

Спільна позиція

Common Position

інструмент *спільної зовнішньої та безпекової політики*, призначений для посилення систематичності співпраці й поліпшення її координації. Від країн-членів вимагається дотримуватись у своїй зовнішній політиці позицій, ухвалених на засіданнях Ради.

Спільна сільськогосподарська політика, ССП

Common Agricultural Policy, CAP

одна з найважливіших і найвитратніших сфер діяльності ЄС (понад 40% *бюджету*). Належить до виняткових повноважень Спільноти; рішення ухвалюються *кваліфікованою більшістю* голосів Ради після консультацій у Європейському Парламенті. Головні завдання ССП – забезпечити фермерам прийнятний рівень життя, а споживачам – якісні харчові продукти за справедливими цінами, зокрема шляхом організації спільного ринку сільгосппродукції та застосування принципів єдиних цін, фінансової солідарності та переваги Спільноти.

Створення ССП проголошено в *Римському договорі*. Головна початкова мета (зумовлена, зокрема, повоєнними нестатками) – самозабезпечення харчовими продуктами, досягалась шляхом субсидій виробникам за вироблену продукцію, системи гарантованих цін і інтервенційних заходів. В результаті склалася негнучка дотаційна політика, яка створювала величезні надлишки харчових продуктів і дедалі більше коштувала Спільноті (1988 року ССП “з’їла” 68% бюджету ЄС). Спроби змінити систему і обмежити витрати на ССП робилися регулярно, та радикальна реформа почалася тільки на початку 2000-х років; суттєвим стимулом для неї послужили вступ до ЄС десяти нових членів і подальша лібералізація світової торгівлі в рамках СОТ. Головні засади реформування ССП закладені в “*Програмі 2000*”, йдеться про обмеження витрат і зміщення акцентів на безпеку харчових продуктів, розвиток села та збереження довкілля. На заміну дотацій на виробництво поступово запроваджують прямі виплати фермерам, як форму допомоги і засіб заохотити сільгоспвиробників дотримуватись харчових та екологічних норм.

Спільна стратегія

Common Strategy

новий інструмент, запроваджений у рамках *спільної зовнішньої та безпекової політики* (СЗБП) *Амстердамським договором*. Відповідно до нової статті 13 *Договору про Європейський Союз*, Європейська Рада визначає принципи і загальні напрямки СЗБП і вирішує, які спільні стратегії має запровадити Союз у сферах важливих спільних інтересів. Конкретно спільна стратегія визначає завдання, терміни виконання та ресурси, які потрібно задіяти Союзу і країнам-членам. Реалізацією спільних стратегій опікується Рада, зокрема шляхом ухвалення спільних дій та спільних позицій. 1999 року Європейська Рада ухвалила перші дві спільні стратегії ЄС – стосовно Росії (червень) і стосовно України (грудень).

Спільна торговельна політика

Common commercial policy

сфера виняткових повноважень Спільноти (стаття 133 *Договору про Європейський Союз*). В рамках спільної торговельної політики країни Спільноти утворили митний союз зі спільними принципами щодо зміни тарифних ставок, укладення тарифних і торговельних угод з третіми країнами, імпортової та експортної політик тощо. Рішення ухвалюються в Раді міністрів *кваліфікованою більшістю* голосів.

Амстердамський договір надав Раді можливість одноставним голосуванням поширювати повноваження спільної торговельної політики на міжнародні переговори і угоди щодо послуг та інтелектуальної власності; *Ніццький договір* дозволив це робити *кваліфікованою більшістю*. Втім, як і раніше, одноставності потребують рішення щодо угод у сферах, в яких повноваження поділені між Спільнотою і державами-членами (аудіовізуальні послуги, а також послуги у галузі культури й освіти).

Спільна транспортна політика

Common transport policy

покликана виробити спільні правила щодо руху міжнародного транспорту, маршрут якого починається чи закінчується на території держав-членів або перетинає її (статті 70-80 *Договору про заснування Європейської Спільноти*). Вона також визначає умови, за яких перевізники-нерезиденти можуть надавати послуги в країнах ЄС і, нарешті, передбачає заходи щодо підвищення безпеки транспорту.

Відколи набрав чинності *Амстердамський договір* (1 травня 1999 року), рішення в галузі транспортної політики ухвалюють за *процедурою спільного ухвалювання рішень*, після консультацій з *Соціально-економічним комітетом* та *Комітетом регіонів*. Однак досі існують особливі випадки:

- заходи, які можуть відчутно вплинути на рівень життя, зайнятість та рух транспортних засобів, Рада ухвалює одностайно, після консультацій з Європейським Парламентом та Соціально-економічним комітетом;
- у випадку особливих заходів щодо морського та повітряного транспорту, в кожному окремому випадку Рада кваліфікованою більшістю вирішує, яку процедуру ухвалювання рішень застосовувати.

Спільний ринок

Common market

Див. "*Європейська економічна спільнота*".

"Стовпи" або підвалини ЄС

Pillars of the European Union

поширена метафора, згідно з якою Європейський Союз – наче храм на трьох стовпах. Стовпи – складники *Договору про Європейський Союз*, а саме:

- Європейські Спільноти – договори про заснування *Європейської економічної спільноти*, *Європейської спільноти з вугілля та сталі* та *Європейської спільноти з атомної енергії* – перший "стовп". Охоплює широке коло напрямків діяльності, визначених у договорах: спільна сільськогосподарська політика, митний союз та спільний ринок, економічний та монетарний союз тощо;
- *спільна зовнішня та безпекова політика*, визначена в розділі V Договору про ЄС (другий "стовп");
- співпраця у сфері *правосуддя та внутрішніх справ*, визначена в розділі VI Договору про ЄС (третій "стовп").

До першого "стовпа" належать сфери, право рішення в яких держави-члени передали Спільноті. Натомість другий і третій "стовпи", здебільшого, міждержавні, тож рішення тут ухвалюються за наявності консенсусу між державами. Згідно з *Амстердамським договором* деякі напрямки, що раніше належали до третього "стовпа", перенесли до першого.

Структурні фонди та Фонд згуртування

Structural Funds and Cohesion Fund

фінансові інструменти структурної політики Спільноти, спрямованої на зменшення розриву в розвитку між різними регіонами та країнами Європейського Союзу і досягнення економічної та соціальної згуртованості.

Протягом 2000-2006 років фінансування регіональної політики передбачено в розмірі €213 млрд., зокрема €195 млрд. через структурні фонди та €18 млрд. – через Фонд згуртування. Це становить 35% всього бюджету; отже регіональна політика – друга за обсягом витратна стаття бюджету Спільноти.

Структурних фондів усього чотири:

- найбільший, *Європейський фонд регіонального розвитку*, засновано 1975 року. Підтримує розвиток інфраструктури, інвестує в створення нових робочих місць, переважно в сфері підприємництва, та підтримує проекти, що сприяють місцевому розвитку;
- Європейський соціальний фонд, найстаріший зі *структурних фондів*, заснований 1958 року згідно з *Римським договором*. Головний фінансовий інструмент ЄС в галузі зайнятості. Підтримує заходи, спрямовані на скорочення безробіття та розвиток людських ресурсів – перепідготовку кадрів, професійно-технічну виучку молоді тощо. Спрямовує допомогу через стратегічні довготермінові програми, які сприяють вдосконаленню й модернізації робочої сили в регіонах ЄС, зокрема, відсталих.
- *Європейський фонд управління та забезпечення в сільському господарстві* також засновано 1958 року як фінансовий інструмент спільної сільськогосподарської політики. Фонд складається з двох секцій: “Управління”, що дбає про розвиток сільської місцевості та допомогу фермерам у малорозвинутих районах, та “Забезпечення”, яка фінансує установи спільного ринку та розвиток сільської місцевості в інших регіонах Спільноти;
- Фінансовий інструмент управління в галузі риболовлі створений 1993 року. Його завданням є упорядкування та модернізація обладнання й матеріалів для галузі, а також диверсифікація економіки залежних від риболовлі регіонів.

Реформа *структурних фондів* за “Програмою 2000” спрямовує всю допомогу, передбачену регіональною політикою Спільноти, на розв’язання нагальних проблем розвитку. Сучасні правила розподілу допомоги виділяють три пріоритетні цілі (раніше їх було шість). А саме:

Ціль №1 – розвиток регіонів з відсталою економікою. 70% фінансування зі структурних фондів спрямовується у регіони, де ВВП на душу населення менше 75% від середнього в ЄС (понад 60 регіонів у 25 країнах ЄС). Чотири пріоритетні напрямки: науково-дослідна й інноваційна діяльність; базова інфраструктура; розвиток людських ресурсів та інформаційне суспільство.

Ціль №2 – економічні та соціальні перетворення у регіонах зі структурними проблемами (сільські місцевості, що занепадають; райони, де тривають фундаментальні зміни в промисловості та сфері послуг; області, які цілковито залежать від риболовлі тощо). Її бюджет становить 11,5% структурних фондів і розподілений між Європейським фондом регіонального розвитку та Європейським соціальним фондом.

Ціль №3 – модернізація системи освіти, професійної виучки і працевлаштування. Будь-який регіон, якщо він не отримує допомоги в рамках цілі №1, прийнятний для підтримки в рамках цілі №3. Її бюджет становить 12,3% структурних фондів і фінансується тільки з Європейського соціального фонду.

Крім того, 5,35% бюджету структурних фондів призначені на фінансування чотирьох спеціальних ініціатив:

- транскордонна та міжрегіональна співпраця (Interreg III);
- соціально-економічне відродження міст і приміських зон у занепаді (Urban II),
- розвиток села через місцеві ініціативи (Leader+);
- боротьба проти дискримінації та нерівноправності у доступі до ринку праці (Equal).

Фонд гуртування створений 1993 року для подальшого зміцнення структурної політики Спільноти. Завдання Фонду гуртування полягає у фінансуванні розвитку транспортної інфраструктури та екологічних проектів. Він призначений тим країнам, де ВВП на душу населення становить менш ніж 90% від середнього в Союзі; до останнього розширення цього критерію відповідали чотири країни: Греція, Іспанія, Ірландія та Португалія. Процес планування політики згуртування прив’язаний до багаторічного бюджетного циклу Європейського Союзу, який складається на сім років. Отже, разом з пропозиціями щодо бюджету наприкінці травня 2018 р. в проекті регламенту щодо використання структурних фондів ЄС та окремому прес-релізі Європейська Комісія виклала бачення політики

згуртування на 2021– 2027 рр. Мета політики згуртування полягає у посиленні економічної та соціальної конвергенції регіонів ЄС і забезпеченні їх правильними інструментами для міцного та тривалого зростання. Як і раніше, усі регіони ЄС підпадають під фінансування в межах політики згуртування на основі трьох категорій: менш розвинені, перехідні та більш розвинені регіони. Замість одинадцяти тематичних цілей політики згуртування 2014–2020 на 2021-2027 рр. встановлюється п'ять інвестиційних пріоритетів політики згуртування.

Субсидіарність

Subsidiarity

один з основоположних принципів Європейського Союзу, згідно з яким Спільнота вдається до будь-яких заходів лише в тому разі, якщо вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях (виняток становлять сфери виняткової компетенції Спільноти). Означає постійне оцінювання обґрунтованості дій ЄС з погляду наявних можливостей на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Амстердамський договір додав до Договору про заснування Європейської Спільноти Протокол про застосування принципів субсидіарності та пропорційності, де викладені керівні настанови щодо субсидіарності. Цей Протокол, після оновлення, стане додатком до *європейської Конституції*.

Суд Європейських Спільнот

Court of Justice of the European Communities

одна з п'яти офіційних *інституцій Європейського Союзу*, найвищий суд ЄС, рішення якого не оскаржуються.

Суд Європейських Спільнот (Суд ЄС / у скороченні “Суд ЄС” виникає певна двозначність, оскільки абревіатура “ЄС” закріпилась у мові як відповідник “Європейському Союзові”. Однак через брак ліпшої пропозиції для скорочення назви “Суд Європейських Спільнот” і не припускаючи можливості вживати натомість термін “Європейський Суд”, який традиційно асоціюється з Європейським судом з прав людини, упорядники пропонують все ж вживати “Суд ЄС”, пам'ятаючи, що “ЄС” у цьому випадку – *Європейські Спільноти*) в Люксембурзі був однією з перших інституцій Спільноти, заснованих Паризьким договором 1951 року. *Римський договір* 1957 року зобов'язав його наглядати за виконанням усіх європейських договорів.

До складу Суду ЄС входять по одному судді від кожної держави-члена (після останніх змін– 27), яким допомагають вісім генеральних адвокатів. Суддів і адвокатів призначають за загальної згоди держав-членів на шестирічний термін. Суд може засідати в палатах або збиратися на пленарні засідання для розгляду особливо важливих чи складних справ та на вимогу держав-членів.

Він виконує дві основні функції:

- перевіряє на відповідність договорам документи, видані європейськими *інституціями* та урядами;
- тлумачить *право Спільноти* на запит національних судів.

Суд першої інстанції Європейських Спільнот

Court of First Instance of the European Communities

створений 1989 року на допомогу *Судові ЄС*, як другий рівень судової влади у Спільноті: рішення Суду першої інстанції (СПІ) можуть бути оскаржені в Суді ЄС з позиції законності. Початково СПІ мав доволі вузьку юрисдикцію: він розглядав лише кадрові суперечки в установах ЄС та спірні питання в галузі конкуренції, переважно позови компаній. Відповідно до початкового рішення Ради про створення СПІ, його завданням є слухання справ, що потребують “вивчення численних фактів”. Це зручний критерій для

ліпшого розуміння різниці між Судом ЄС та СПІ: Суд першої інстанції вивчає факти, а Суд ЄС загалом тлумачить закони. 1993 року Рада розширила повноваження СПІ, передавши йому всі справи за позовами осіб та компаній, крім справ проти заходів із захисту торгівлі Європейського Союзу (таких як антидемпінг).

Суд першої інстанції складається з 27 суддів (по одному від кожної з держав-членів), яких на шестирічний термін з правом подовження повноважень призначають за загальної згоди уряди держав-членів. Судді вибирають поміж себе президента на трирічний термін з правом подовження повноважень. На відміну від Суду ЄС, в СПІ немає генеральних адвокатів.

Ніццький договір спростив процес зміни статуту та регламенту СПІ, так само, як і для Суду ЄС. Він передбачає також подальший перерозподіл повноважень між Судом ЄС та СПІ, що мають на меті розвантажити обидва суди й прискорити розгляд справ.

“TACIS” програма

Tacis Programme

програма Європейського Союзу на допомогу новим незалежним державам Східної Європи і Центральної Азії (колишні республіки Радянського Союзу, крім країн Балтії) в перехідний період. Розпочалася 1991 року; до 2003 року включала і Монголію. Сприяє передаванню знань і умінь; фінансує різноманітні проекти з надання консультативної допомоги, професійної виучки, допомоги у створення правової та нормативної бази, налагодження партнерських стосунків, створення нових і реорганізації наявних інститутів. Програма “TACIS” фінансує проекти в різних сферах, а саме: інституційна, правова і адміністративна реформа; розвиток приватного сектора і підтримка економічного розвитку; пом’якшення соціальних наслідків перехідного періоду; охорона довкілля та керування природними ресурсами; розвиток села та ядерна безпека.

“Телебачення без кордонів” директива

Television without frontiers directive

головна директива в галузі аудіовізуального мовлення в Європейському Союзі, ухвалена 1989 року й оновлена 1997-го. Визначає правила телемовлення в масштабах європейського єдиного ринку. Директива вимагає від держав-членів, щоб їхнє національне законодавство гарантувало:

- вільний рух європейських телевізійних програм в межах єдиного ринку;
- щоб телевізійні канали, по можливості, надавали щонайменше половину свого ефірного часу програмам європейського виробництва
- захист культурного різноманіття
- широкий доступ публіки до важливих подій, який не повинен обмежуватись лише платними каналами (йдеться, головним чином, про міжнародні спортивні події – Олімпійські ігри, Кубок світу з футболу тощо)
- захист неповнолітніх від телепередач, що містять елементи насильства або порнографії
- право на відповідь несправедливо звинувачених у телеефірі

Директива також містить докладні правила щодо змісту й частоти показу реклами на телебаченні.

Зараз директива “Телебачення без кордонів” переглядається і невдовзі зазнає чергового оновлення відповідно до швидкозмінних реалій сучасного телемовлення.

“ТЕМПУС” програма

TEMPUS

Схема співпраці між країнами ЄС і країнами-партнерами в галузі вищої освіти. “ТЕМПУС” – транс’європейська програма взаємообмінів між університетами (Trans-European Mobility Programme for University Studies, TEMPUS), розпочалася 1990 року на підтримку реформи вищої освіти в країнах Центральної та Східної Європи; відтоді вона тричі оновлювалась (“ТЕМПУС II”, “ТЕМПУС libis” і “ТЕМПУС III” – на 2000 – 2006 рр.). Нині до країн-партнерів

ЄС у цій програмі належать західнобалканські країни, країни Східної Європи та Центральної Азії (так звані "країни "ТАСІС") і країни Середземномор'я.

Тісніша співпраця

Enhanced (closer) cooperation

поглиблення інтеграції між декількома, не всіма, країнами-членами в окремих галузях політики.

Щоб заохочувати тіснішу співпрацю між країнами Європейського Союзу, які прагнуть більшої інтеграції, ніж це передбачено договорами (в соціальній сфері, скасування прикордонного контролю тощо) створювались різні механізми, зокрема *Договір з соціальної політики* та *Шенгенська угода*. Це дало країнам-членам змогу просуватися швидше або іншими напрямками поза інституційними рамками Європейського Союзу.

Амстердамський договір узаконив використання таких інструментів у межах ЄС, внісши термін "тісніша співпраця" в Договір про Європейський Союз (ДЄС) і Договір про заснування Європейської Спільноти (ДЗЄС).

"Тіснішою співпрацею" вважається лише така взаємодія держав-членів, яка відповідає певним критеріям, а саме:

- охоплює галузі, що не входять до виняткової компетенції Спільноти;
- спрямована на подальше виконання завдань Союзу;
- не порушує принципів договорів і правового *доробку Спільноти (Community acquis)*;
- застосовується лише у крайньому разі;
- охоплює визначений мінімум країн-членів;
- не перешкоджає поступовій інтеграції інших країн-членів.

Застосування механізму тіснішої співпраці згідно з ДЗЄС (*перший стовп*) на пропозицію Комісії і після консультацій з Європейським Парламентом ухвалює Рада міністрів кваліфікованою більшістю голосів.

Метою тіснішої співпраці в рамках ДЄС згідно з Амстердамським договором є формування зони свободи, безпеки та справедливості. На запит зацікавлених країн-членів, Рада міністрів дозволяє тіснішу співпрацю кваліфікованою більшістю, після того як запит буде подано на розгляд до Європейського Парламенту і висловить свою думку Комісія.

Згідно з Амстердамською угодою, країна-член завжди може стати на заваді застосуванню тіснішої співпраці, посилаючись на національні інтереси. І хоча Рада міністрів кваліфікованою більшістю може передати справу до Європейської Ради, остання ухвалює рішення тільки одностайно.

Ніццький договір запровадив суттєві зміни, а саме:

скасовано вимогу про те, що для тіснішої співпраці потрібна участь більшості країн-членів; відтепер мінімальна кількість учасників дорівнює восьми незалежно від кількості держав-членів;

держава-член уже не має змоги завадити іншим вдаватися до тіснішої співпраці;

можливість вдаватися до тіснішої співпраці в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики (крім воєнних заходів та оборони).

Транс'європейські мережі

Trans-European Networks, TEN

концепція, яка виникла наприкінці 1980-років у зв'язку з програмою єдиного ринку. Щоб забезпечити функціонування великого ринку та свободу пересування товарів, капіталів, людей і послуг потрібні добре розвинені національні й регіональні транспортні й комунікаційні мережі, пов'язані між собою сучасною та ефективною інфраструктурою. Транс'європейські мережі (ТЄМ) охоплюють три сфери:

- транспортні ТЕМ: автомобільні та комбіновані перевезення, водні шляхи та морські порти, швидкісна європейська залізниця. До цієї ж категорії відносять інформаційні системи керування транспортом, наприклад, нова супутникова система визначення географічного місцеположення “Галілео”;
- енергетичні ТЕМ: електро – та газопостачання. Головною метою в цій галузі є створення єдиного енергетичного ринку та безпека постачання;
- телекомунікаційні ТЕМ: сприяють широкому поширенню електронних послуг на базі телекомунікаційних мереж. Вони є стрижнем ініціативи “Інформаційне суспільство для всіх” у рамках програми “Електронна Європа”.

Договір про Європейський Союз заклав законодавче підґрунтя транс'європейських мереж, як ключового елемента створення єдиного ринку та зміцнення економічної і соціальної згуртованості. З огляду на ці завдання, Спільнота розробляє директиви, в яких визначає цілі; пріоритети; проекти, що являють собою спільний інтерес; та широкий спектр заходів у трьох відповідних секторах (транспорт, енергетика і телекомунікації). На період 2000 – 2006 рр. бюджет, передбачений на проекти ТЕМ становить 4,6 мільярда єврів, до яких слід також додати внески з Європейського фонду регіонального розвитку, Фонду гуртування, Європейського інвестиційного банку та Європейського інвестиційного фонду.

“Трійка”

“Troika”

представляє Європейський Союз у зовнішніх відносинах в рамках *спільної зовнішньої та безпекової політики*. Історично до складу “Трійки” входили представники (міністри закордонних справ) країни – чинного президента *Ради ЄС*, а також попереднього і наступного президентства. Сучасний склад “Трійки” дещо змінено згідно з *Амстердамським договором*. Нині чинного президента Ради супроводжує, зазвичай, *Верховний представник ЄС у справах спільної зовнішньої та безпекової політики* і член Європейської Комісії.

Україна-ЄС

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в ЄС, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС є *Угода про партнерство та співробітництво (УПС)* від 16 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань.

“ФАРЕ” програма

Phare

один з трьох фінансових інструментів Європейського Союзу (разом з “САПАРД” та “ІСПА”) на допомогу *країнам-кандидатам* з Центральної та Східної Європи у підготовці до вступу в ЄС. Започаткована 1989 року; спочатку стосувалася лише Польщі й Угорщини (звідки й назва – аббревіатура з початкових букв “Poland Hungary: Action for Restructuring of Economies”), наразі поширюється на десять країн, зокрема вісім нових держав-членів (Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чехія), а також Болгарію та Румунію. До 2000 року західнобалканські країни (Албанія, Боснія та Герцеговина і Колишня Югославська Республіка Македонія) також користувалися фінансовою допомогою “ФАРЕ”, але з 2001 року відповідні проекти в цих країнах фінансуються з програми “КАРДС” (CARDS).

Бюджет програми “ФАРЕ” на 2000 – 2006 рр. – понад 10 млрд. євро. Її головні завдання в цей період:

- поліпшити державне керування та інституції, щоб вони могли ефективно працювати в ЄС;

- сприяти засвоєнню масштабного правового *доробку* ЄС і скорочення перехідного періоду;
- сприяти економічному й соціальному зближенню.

Для нових держав-членів 2003-й був останнім роком подання проектів в рамках “ФАРЕ”, втім виконання проектів та їх фінансування тривало до 2006 року.

Фонд гуртування

Cohesion Fund / CF

див. “Структурні фонди та фонд гуртування”

Хартія основних прав

Charter of Fundamental Rights

вперше в історії Європейського Союзу поєднала в одному документі всі громадянські, політичні, економічні та соціальні права європейських громадян і мешканців ЄС. Ці права розділені на шість розділів:

- Гідність
- Свободи
- Рівноправність
- Солідарність
- Права громадян
- Правосуддя

Вони базуються, зокрема, на фундаментальних правах і свободах, проголошених в Європейській конвенції з прав людини, конституційних традиціях держав-членів, Соціальній хартії Ради Європи, Хартії основних соціальних прав робітників Європейського Союзу (див. “Соціальна хартія”) та інших міжнародних конвенцій, членами яких є держави ЄС або сам ЄС.

Розроблена й ухвалена в результаті спеціальної процедури, яка не має аналогів у історії Європейського Союзу. Вона складалась з кількох етапів:

- Європейська Рада в Кельні (3-4 червня 1999) доручила завдання виробити Хартію Конвенту
- Конвент з представників національних урядів, парламентів, європарламентаріїв та представника Комісії, вперше зібрався в грудні 1999 року, а в жовтні 2000 року представив проект Хартії
- Європейська Рада в м. Біарріці, Франція, (13-14 жовтня 2000) одностайно ухвалила проект і передала його на розгляд Європейському Парламенту і Комісії
- Європейський Парламент дав свою згоду 14 листопада, а Європейська Комісія – 6 грудня
- 7 грудня 2000 року в Ніці президенти Європейського Парламенту, Ради та Комісії підписали і проголосили Хартію від імені своїх інституцій

Пізніше аналогічну процедуру застосували за розробки *європейської Конституції*.

Кельнська Європейська Рада, що поклала початок роботі над Хартією, підняла й питання щодо її юридичного статусу, а саме: чи буде вона внесена в Договір про Європейський Союз і чи стане обов’язковою до виконання. Конвент розробив проект Хартії з огляду на її можливе внесення в Договір, Європейський Парламент проголосував за. Однак Ніццька Європейська Рада відклала це питання. Нова *Конституція ЄС* включила Хартію до основного тексту; тож коли Конституція набуде чинності, Хартія основних прав ЄС набуде сили закону.

Чотири свободи

Four freedoms

сформульовані в Римському договорі 1957 р. характеристики єдиного ринку і засади дедалі тіснішого союзу між державами Європи: вільний рух людей, капіталів, товарів і послуг.

Шенгенський договір та конвенція

Schengen Agreement and Convention

За договором, підписаним в містечку Шенгені (Люксембург) 14 червня 1985 р., Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція погодилися поступово скасовувати контроль на спільних кордонах і запроваджувати свободу пересування для всіх громадян країн ЄС, які підписали цю угоду, інших держав-членів та громадян третіх країн. Ті ж п'ять країн підписали 19 червня 1990 р. Шенгенську конвенцію, у якій викладено заходи та гарантії щодо запровадження свободи пересування. Шенгенська конвенція доповнює відповідні внутрішні заходи і підлягає ратифікації в національних парламентах. Відтоді до числа країн, що підписали Конвенцію, приєдналися Італія (1990), Іспанія та Португалія (1991), Греція (1992), Австрія (1995), Швеція, Фінляндія і Данія (1996); Конвенцію підписали також Ісландія та Норвегія. Отже, наразі до так званої “Шенгенської зони” або “Шенгена” входять 15 країн – 13 держав ЄС, а також Ісландія з Норвегією.

Договір і Конвенція, разом з деклараціями та рішеннями, ухваленими Шенгенською виконавчою радою, утворюють сукупність документів, відомих під назвою “Шенгенський доробок”. Протокол до Амстердамського договору регулює внесення Шенгенського доробку в договори ЄС. Для цього його розподілено між першим “стовпом” (розділ IV Договору про заснування Європейської Спільноти: візи, надання притулку, імміграція та інші питання, пов'язані з вільним пересуванням людей) і третім (розділ VI Угоди про ЄС: положення про співпрацю правоохоронних і судових органів у кримінальних справах). Юридичне включення “Шенгена” в Європейський Союз супроводжувалось інтеграцією інституцій. Рада міністрів перейняла на себе обов'язки і повноваження Шенгенського виконавчого комітету, а генеральний секретаріат Ради – обов'язки та повноваження Шенгенського секретаріату. Шенгенські країни вдалися, зокрема, до таких спільних заходів:

- скасували контроль на спільних кордонах
- виробили єдині правила перетину зовнішніх кордонів
- в аеропортах і портах розділили термінали для тих, хто мандрує всередині Шенгена і для тих, хто прибув ззовні
- гармонізували умови в'їзду та візові вимоги для короткотермінового перебування
- створили Шенгенську інформаційну систему
- тощо.

Ірландія та Сполучене Королівство юридично не є сторонами Шенгенського договору, однак згідно з протоколом до Амстердамського договору можуть брати участь у будь-якій “шенгенській” діяльності, якщо в Раді схвально проголосують усі 13 країн-учасниць договору і представник уряду зацікавленої країни. У березні 1999 року Велика Британія висловила бажання долучитися до певних аспектів співпраці Шенгенських країн, таких, наприклад, як співпраця правоохоронних та судових органів у кримінальних справах, боротьба з наркоторгівлею та Шенгенська інформаційна система. Рада ухвалила відповідне рішення в травні 2000 року, а в червні цього ж року та в листопаді 2001 року таке ж бажання висловила Ірландія, зокрема вона прагнула приєднатися до всіх положень, що стосуються впровадження та роботи Шенгенської інформаційної системи. Рада задовольнила її прохання в лютому 2002 року.

Протокол до Амстердамського договору проголошує, що всі країни, які вступають до ЄС, мусять повністю прийняти Шенгенський доробок разом з правилами, виробленими інституціями на базі цього доробку.

Шуман Роберт (1886-1963)

Schuman Robert

міністр закордонних справ Франції, один з “батьків-фундаторів” європейської інтеграції. 9 травня 1950 року оприлюднив “Декларацію Шумана” – план створення спільноти вугілля та сталі з Німеччиною та іншими європейськими країнами. Нескінченний перерозподіл Європи безпосередньо відбився на долі цієї видатної людини. Шуман народився 1886 року в Лотарингії (в люксембурзькій частині) на франко-німецько-люксембурзькому кордоні, який неодноразово зсувався в той чи інший бік внаслідок війн і конфліктів. Громадянин Німеччини до Першої світової війни (за війни був залучений до роботи в німецькій адміністрації як юрист), після війни формально стає французом внаслідок повернення Лотарингії з Ельзасом до складу Франції. Заарештований німцями під час Другої світової війни, Шуман — депутат від реанексованого фашистами департаменту Мозель — тікає і вимушений переховуватись. Після війни успішно продовжує політичну кар’єру у Франції: був міністром фінансів, прем’єр-міністром і міністром закордонних справ країни. 1958 року обраний президентом Європейської асамблеї (1958 – 1960), яка пізніше стала *Європейським Парламентом*. Від 1955 до 1961 року очолював *Європейський рух*.

Ширша Європа

Wider Europe

Див. “Європейська політика сусідства”.

Юриспруденція

Jurisprudence

(від jus, Jurus - право; що треба кому-небудь за законами, по справедливості; prudencia (prudens) - що передбачає - знаючий; знаючий, митецький; розсудливий; передбачення; досвідченість, передбачливість, тобто це означає "знаючий, завбачливий у праві, у тім, що треба по справедливості або в системі права, наук про право") - це різновид соціальної діяльності, спрямованої на регулювання, підтримку й охорону суспільних відносин властивими їй специфічними (правовими) методами й засобами. Це сукупність юридичних наук, всіх правових дисциплін для підготовки юристів, фахівців в області створення й застосування законодавства в широкому змісті слова.

Юридичні заклади

Legal institutions

До числа юридичних закладів, або інституцій, причисляють організації, що займаються правовою, політичною, соціальною діяльністю в межах держави чи об’єднання

Яундеська конвенція

Yaounde Convention

перша угода про партнерство між Європейською економічною спільнотою (ЄЕС) й Асоціацією країн Африки та Мадагаскару (АКАМ), підписана 1963 року в столиці Камеруну місті Яунде. Конвенція надавала країнам АКАМ певні преференції у торгівлі з ЄЕС. Охоплювала період з 1964 по 1969 рр.; потім була укладена друга Яундеська конвенція, яку замінила 1975 року *Ломеська*, а пізніше – *Котонуська конвенція*

Список джерел:

1. Право Європейського Союзу: Підручн. / За ред. Р.А. Петрова. Київ: Істина, 2017. 384 с.
2. Брацук І. З. Теоретико-правові засади імплементації права Європейського Союзу в національне право державчленів : монографія / І. З. Брацук; за наук. ред. проф. М. М. Микієвича. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 230 с.
3. Доктор Клаус-Дітер Боршарт. Абетка законодавства Європейського Співтовариства. К.: Представництво Європейської Комісії, 2001. 112 с.
4. Словник-довідник ЄС / Під ред. Ю.Марченко. К.: К.І.С., 2001. 152 с.
5. Порівняльна характеристика принципів реалізації бюджетної політики країн ЄС та України в частині формування державних видатків / Н.А. Дехтяр, І.М. Боярко, О.В. Дейнека. Бізнес Інформ. 2013. № 8. С. 45–50.
6. Поручник А.М., Кулай А.В. Процеси бюджетної консолідації в Європейському Союзі. Міжнародна економічна політика. 2015. № 1(22). С. 5–10. URL: http://ierjournal.com/journals/22/2015_1_Poruchnik_Kudlai.pdf.
7. Березовська І.А. Правові засади сучасного бюджетного права Євросоюзу. Порівняльно-правові дослідження. 2009. № 2. С. 62–67.
8. Мазур Т.В. Принципи бюджетного процесу у контексті інтеграції України до Європейського Союзу. Ефективність державного управління. 2014. Вип. 40. С. 295–303. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014_40_39.

Інформаційні ресурси

9. Сайт Європейської Комісії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://europa.eu.int>
10. Офіційний сайт Європарламенту [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.europarl.eu.int>
11. Офіційний сайт Економічного та соціального комітетів ЄС [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.esc.eu.int/index800.htm> EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE
12. Офіційний сайт омбудсмена ЄС [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.euro-ombudsman.eu.int/> THE EUROPEAN OMBUDSMAN
13. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06